

*Жоомарт Бөкөнбаевдин
туулган күнүнүн
100 жылдыгына арналат*

*К 100-летию
со дня рождения
Джоомарта Боконбаева*

Жоомарт Бөкөнбаев

Менин ырым

Тандалмалар

Моя песня

Избранное

Бишкек · 2010

УДК
ББК

Жооптуу редактор К. Бөкөнбаев

Бөкөнбаев Жоомарт. Менин ырым: Тандалмалар / Жооптуу редактор К. Бөкөнбаев. – Бишкек, 2010. – 192 б.: сүрөттөр.

Боконбаев Джоомарт. Моя песня: Избранное / Отв. ред. К. Боконбаев. – Бишкек, 2010. – 192 с.: ил.

Переводы произведений Дж. Боконбаева на русский язык М. Рудова; поэмы «Сон наяву» – С. Липкина.

Издание осуществлено при поддержке
Межгосударственного фонда гуманитарного
сотрудничества государств-участников СНГ

ISBN

© Бөкөнбаев К., 2010

Мезгилдин жоомарттык белеги

Кыргыздар – байыркы эл. Көз каранды эместик, эркиндикти сүйүчү эл экенин биздин доорго чейинки экинчи кылымдагы кытайлыктардын хроникаларында эске алынат. Эки миң жылдан ашуун мезгилди камтыган тарыхы бар кыргыз калкы жер бетинде жашоо үчүн, элдүүлүккө жана өз алдынча мамлекетке ээ болуу үчүн укуктарын талашып, тынымсыз күрөшүп келишти. ЮНЕСКО тарабынан дүйнөлүк маданияттын мурасы деп аныкталган океандай уникалдуу «Манас» эпосунда элибиздин ушул күрөштөрү жана айбаты күч духу чагылдырылган. Кыргыздар ушул узак, татаал жолдо өздөрүнүн байыркы жазмасынан (руникалык) айрылып, күчтөн тайып, чарчашты. Ошол себептен элибиз биздин доордогу XX кылымга жеткенде жер жүзүнөн этнос катары жоголуп калууга бир эле кадам калган болучу...

Бирок, өткөөл учурларда, тайгак кечүүдө эл арасынан Мезгил өзү жаңы багыттарга бурууга духу күчтүү, адеп-ахлакка ылайык, таза

патриоттор эр азамматарды (пассионарийлерди) төрөйт экен да. XX кылымдын 20–30-жылдарында саналуу эле залкарларыбыз тарабынан кыргыз элинин заманбап жазма адабиятынын, маданиятынын, искусствосунун жана илиминин кайра жаралуу пайдубалы түптөлдү. Ошол алгачкылардын арасында Жоомарт Бөкөнбаев өзгөчө орунду ээледі.

Улуу акын Жоомарт Бөкөнбаев 1910-жылы 16-майда Токтогул районундагы (мурунку Кетмен-Төбө) Мазар-Сай айылында төрөлүп, 1944-жылы анын «Манастын уулу Семетей» аттуу сценарийи боюнча алгачкы кыргыз көркөм тасмасын тартуу үчүн ылайыктуу жерлерди тандап жүргөн маалда жол кырсыгынан каза тапкан. Акын болгону 34 гана жашта эле. Машиненин кузовунда андан башка анын 9 кесиптеши бар болчу. Алардын ичинде Ленинграддан – ушул тасманын жаралышына кенешчи катары келген советтик кинематографисттердин чыгаан ишмерлери Г. Раппопорт, Я. Кулиш, К. Исаев дагы бар болгон. Алардын бардыгы жана айдоочу аял дагы бул кырсыктан жабыр тартпай аман калышты. Тагдырдын буйругу экен да...

Жоомарт акындын атынын мааниси дагы анын адамдык сапатына шайкеш келип, жоомарт – колу ачык, берешен, кең пейил дегенди билдирет эмеспи. Чындыгында эле табият дагы акынды ар тарабынан кемитпей, төрт

тарабы келишип, көп кырдуу таланттын тышкы көрүнүшү менен жан дүйнөсүн жаркыратты. Ал адабияттын кайсы жанрында эмгектенбесин бардыгында көркөм сөз чеберинин жарык, таасын издери чагылышып, окурмандардын жан дүйнөсүнү азык берген. Романтикалуу сезимтал акын, көркөм сөз чебери, жаратылышы келишкен тоолуу аймактын ырчысы, драматургиянын, балдар поэзиясынын, тамсилдердин, журналистиканын негиздөөчүсү жана дүйнөлүк классикалык поэзиянын котормочусу.

1939-жылы Москва шаарында тарыхта биринчи жолу кыргыз искусствосунун декадасы болуп, анда башынан-аягына чейин Жоомарт Бөкөнбаевдин ырларынан жаралган ораториялар жаңырып турган. Декадада аткарылган ырлардын көпчүлүгү анын тексттерине жазылган обондуу ырлар болгон. Чоң Театрда коюлган үч пьесанын экөөсүнүн автору Жоомарт Бөкөнбаев эле.

Акын аз өмүрүнүн беш жылын ысымы районго жана Борбордук Азиядагы ири суу сактагычтардын бири Токтогул ГЭСине берилген кыргыздын улуу акыны, комузчусу Токтогул Сатылгановдун асыл эмгектерине арнаган. Жоомарт күн-түн тыным албай, жан-дүйнөсүн, ашып-ташкан энергиясын эч аябай тоолорду, талаа-түздөрдү аралап, саякаттап, оозеки айтылып келген Токтогулдун чыгармаларын топтоп,

анын ысымынын кайрадан жаркырашына чымыркана аракеттенген. Токтогулдун кылымдарды карыта турган акындык поэзиясынын кайрадан жаркырап, ааламга таанылып, көккө карай оболлоп чыгышы – Жоомарт Бөкөнбаевдин талыкпаган эмгегинин натыйжасы экендигин жакшы билебиз.

Жоомарт акындын чыгармачылыгы Улуу Ата Мекендик согуш жылдарында ар тараптан өркүндөп-өстү. Анын патриоттук сезимдеги саптарына жазылган обондуу кайрыктар менен кыргызстандык жоокерлер фронтко кетишти, кан күйгөн майданда, окоптордо жаткан жигиттер ырларын окушуп, дем-күч алып турушту. Ошол жылдары акын советтик жоокерлерге арнап жана алардын эрдиктерин чагылдырган бир нече ырларды жазды. Акындын «Ажал менен ар намыс» аттуу чоң поэмасы Сталиндик сыйлыкка көрсөтүлгөн. Бирок, адабияттагы саясий интрига менен жашагандар анын бул ийгилигине бут тосуп, акын сыйлыкты албай калган.

«Акын болбой калышың мүмкүн, бирок атуул бойдон калууга милдеттүүсүң» деп классик акын айткандай бул сөз Жоомарт Бөкөнбаевге тиешелүү эле. Акын эмгекчил дыйкандарга, жумушчуларга, мугалимдерге жалындуу ырларын арнап, элибизди жаңы ийгиликтерге милдеттендирип, үгүттөп турган. Жоомарт элдеги улуу муун менен кичүү

муундун жан дүйнөсүнүн ээси катары эсептелген, кыргыз интеллигенциясынын талаптагыдай калыптанышына чыгармалары аркылуу зор салым кошкон.

Жоомарт элинин сыймыгына, сүймөнчүлүгүнө татып, көзү тирүү кезинде эле легендага айланган. «Биздин кыргыздын Пушкини» дешип сыймыктуу аташкан. Жоомарт элибизде акын, атуул, адам катары бийиктиктин үлгүсү болуп келген жана боло берет.

Кеменгер элибиз акын уулун эч качан эсинен чыгарбайт. Көл кылаасындагы чоң райондун борбору Жоомарт Бөкөнбаевдин ысымы менен аталат. Борборубуз Бишкек шаарындагы борбордук көчөлөрдүн бирине жана республикабыздагы жыйырмадан ашуун мектепке даңктуу акындын ысымы берилген. Бишкектеги Эркиндик сейил багында жана башка айыл кыштактарда анын айкелдери орнотулган.

Бул китеп КМШ мамлекеттеринин катышуусундагы Мамлекеттер аралык гуманитардык кызматташуу фондусунун аракети менен жарыкка чыкты. Бул фонд мурунтан белгилүү болуп келгендей бардык эл биримдигинин Евразия тилектештигинин маданий мурастарын чагылдырууда бир катар колдоого алаарлык актуалдуу иштерди жасап келе жатышат. Акындын тандалган жыйнагы ушул форматта кыргыз жана орус тилдеринде алгачкылардан болуп басылып чыкты. Акындын тандамал

чыгармаларын орус тилине белгилүү филолог, профессор М. А. Рудов келиштире которуп даярдады. Жоомарт акындын поэзиясы образдуулугу, өң-боегу, мааниси, тилинин жатыктыгы жагынан нукура мүнөзгө ээ болгондуктан, которуу учурунда татаалдыкты жараткандыгын айта кетүүбүз керек. Ошентсе дагы М. А. Рудовдун котормосу ушул убакка чейинки жасалган котормолорго караганда алда канча ийгиликтүү жаралды.

Жыйнак улуу Жеңиштин 65-жылдыгына жана Жоомарт Бөкөнбаевдин туулган күнүнүн 100 жылдыгына арналды.

Т. Ишемкулов, Кыргыз Республикасынын маданиятына эмгек сиңирген ишмер, профессор

Ырлар

Стихотворения

Менин ырым

Менин ырым – кимдер үчүн ырдалат,
Толкуп жүрөк кимдер үчүн ыргалат?
Күндүр-түндүр кубулжуган үн менен,
Булбул добуш кимди мактап күү чалат?

Мен ырдабайм кызыл алтын зер үчүн,
Мен ырдабайм напси бузуп мал үчүн.
Мен ырдаймын – кайрат болуп эмгекке,
Таза жүрөк – жанган жалын ал үчүн!

Моя песня

Песня моя — для кого она спета,
Трепетом сердца чьё сердце согрето?
Голос мой звонкий кого величает,
Льётся, как трель соловья, до рассвета?

Я не пою ради красного злата,
Я не пою ради тучного стада,
Я человека труда воспеваю,
Пламенем песни сердце объято.

Калемге

Көңүлдүн ачып пардасын,
Күкүктөй күүң сайрасын!
Деңиздей ташып,
Кайратың ашып,
Жаранын тапсын айласын.
Балкасын соккон баатырдын,
Кайратын мактап ашыргын.
Адымдап басып, кызыл чок чачып,
Эскини кууп качыргын!

Моему перу

Нараспашку душу раскрой
И подобно кукушке спой.
Отвага с тобой,
Как моря прибой.
Если ранят тебя в бою,
Ты умножишь отвагу свою,
Богатырской став булавой.
Твёрже шаг, с огнём не шути,
Всё старьё сметая с пути.

Толкундар арасында

Толкунум толкур убагым,
Толкундан ырлар сурадым,
Толгоосун тартып толкундун,
Толготуп мен да турамын.

Толкунум толку ар дайым,
Толкундуу доошуң угайын.
Толкундап сенин доошуңа,
Толголуу күүлөр табайын.

Среди волн

Время – волна за волною.
Вольные всплески стихов.
Верно созвучья настрою
В мерную музыку слов.

Выше, волна вдохновенья!
Вслушайтесь в голос волны!
Все мои стихотворенья
В ритме волны рождены.

Жүрөк

Муштумдай тарам –
Кызыл эт,
Түрс-түрс кагып жатпаган,
Ташып, сайрап,
Күү чалып,
Турмуш ырын жаттаган.

Сердце

Мышца красная —
с кулачок,
Турс-турс — стучит и стучит.
Песней жизни
каждый толчок
В такт мелодично звучит.

Өмүр

Санап, санап эсептесем өмүрдү,
Өткөн өмүр балдан ширин көрүндү.
Жел жетпеген желмаяндай мал минип,
Жетип кууп, жеңер белем өлүмдү!

Күүгүм кирип, күн батканын койсочу,
Саат жылып баратканын койсочу,
Оюн, күлкү салтанатка жарашкан,
Өмүр шагы бүрүн какпас болсочу.

Жизнь

Годы жизни пересчитываю я,
Слаще мёда жизнь прошедшая моя,
Мой верблюд быстрее ветра на скаку,
В этой скачке не догонит смерть меня.

Хоть короче дни и ночи всё длинней,
Не бывает в жизни остановки дней.
Мы для радости и счастья рождены,
Но роняет древо жизни лист с ветвей.

Энемдин мүрзөсү

Эзелтен ээн жаткан эски мүрзө,
Эзилип топурагы кеткен күнгө,
«Айнегим, ардагым» деп эркелеткен –
Апаке, баш көтөрчү, балаң келди!..

Үстүндө чым аралаш боз топурак,
Үшкүрдүм, көздөрүмдөн жаш тамчылап,
Жашымда көпөлөктү кууган жерим,
Кайгымды бөлүшкөндөй карап турат.

Мамина могила

Запустела мамина могила,
Превратилась без присмотра в прах.
«Зеркальце», — ты сыну говорила.
Мама, я пришёл к тебе в слезах.

Серой пылью дёрн вокруг покрылся,
Сердце страждет, и теснится грудь,
Край родной, где в детстве я резвился,
Облегчи мою сыновью грусть.

Алдымда буудан ат болсо

Куштай учкан —
Желдей сызган,
Алдыма буудан ат минсем.
Жаныма кылыч байланып,
Шайманды тегиз камданып,
Кыл куйругун шарт түйсөм.

Бууданым башты чулгалап,
Мен күлсөм колду булгалап.
Турналар көктөн чуулдап
Алышса мени кубалап.

Качканга жетсем кармасам,
Кууганга караан салбасам.
Турдөн-түргө өзгөрүп,
Сүйгөнүмдү тандасам.

Алдымда буудан ат болсо,
Бар тилек — талап так болсо.
Булбуддай сайрап ырдасам
Акынга тоодой бак консо.

Был бы конь у меня огневой

Как птица, летящий,
Как ветер, скользящий,
Был бы конь подо мной
 верховой,
То на поясе с саблей блестящей
Я предстал бы на скачке большой.

Конь плясал бы тогда подо мной,
Я б смеялся, махал бы рукой,
И курлыча в небесной дали,
Догоняли б меня журавли.

Ускакавшего им не догнать,
В состязаньи коня не сдержать.
В лучшем виде хочу я предстать,
Чтоб любимую выбрав, обнять.

Был бы конь подо мной огневой,
За мечтой я б умчался своей,
Чтобы счастье поэта – горой,
Чтобы петь, как поёт соловей.

Карыянын сөзү

Эскирип өмүр баратат,
Эсимден кетпейт бала чак.
Картайып өмүр баратат,
Кайрылбай кеттиң бала чак.

Ачылган гүлдөй таңдагы,
Албырган бетим кубарды.
Чолпондой жанган эки көз,
Шоросу агып тунарды.

Асманда болсоң, жашчылык,
Алгырдай жетип имерем.
Аскада болсоң, жашчылык,
Боюмду таштап жиберем.

Деңизде болсоң, жашчылык,
Балыктай сүзүп табармын.
Белгилүү жерде сен турсаң,
Берендей учуп барамын.

Амалды издеп көрөйүн,
Айтсаңчы кайда турасың?
Кайрылып келчи, жаштыгым,
Картайган өмүр кубансын.

Сказ старика

Жизнь прошла. Память детства
До конца дней осталась.
Невозвратное детство.
Неизбежная старость.

То лицо пожелтело,
Что цветком пламенело.
Те глаза потускнели,
Что, как звёзды, блестели.

Если молодость в небе –
Птицей соколом стану.
Если молодость в море –
То нырну и достану.

Если в скалах укрылась –
Брошусь телом на скалы.
Где ты, молодость, скрылась?
Я орёл твой удалый.

Где ты, молодость, где ты?
Разыщу, что б ни случилось,
Просьбу выполни эту, –
Будь мне в радость на старость.

Шаңшыгын, бүркүт

Шаңшыгын, бүркүт, шаңшыгын!
Шарапат, сайран күнүмдө.
Ааламдын көркү көрүнөт,
Аскадан чыккан үнүңдө.

Шаңшыгын, бүркүт, шаңшыгын,
Шааниси сенсиң асмандын.
Кайкысаң, көктө эрисең,
Кайраты сенсиң жаш жандын.

Башынан булут кетпеген,
Чокудан кабар бер, бүркүт!
Карайын, көңүлүм кубансын,
Карааның көрсөт, кел бүркүт!

Весенний клёкот орла

Клекочи, орёл, клекочи!
Это вольной жизни накал.
В мире краше нет красоты,
Чем весенний клёкот средь скал.

Клекочи, орёл, клекочи!
Синь небес украшаешь ты.
В поднебесье паря, с высоты,
Молодых вдохновляешь ты.

Свой полёт за тучей верша,
Покажи нам себя, орёл!
И возрадуется душа,
Посмотрев на тебя, орёл.

Жүрөгүм менин добулбас

Жүрөгүм сокчу добулбас,
Добулдар тегин согулбас.
Санжырга көркөм жеримден
Сайрадым, ырдап – сонундап...
Жемишти терип алууга
Жеткинчек өстү жалындап,
Турмушту жеңип жыргайлы,
Добулбас, турба сабырдап!

Сердце моё – барабан

Это сердце, как добулбас,
Не напрасно бьётся сейчас.
О прекрасной земле поёт,
Воспевает родной народ.
Племя пламенное растёт,
В жизни место своё найдёт.
Юным жребий счастливый дан,
Бейся, сердце – мой барабан!

Менин каным

Каным – ташкын, азоо ээ-жаа бербеген,
Каным – үмүт, көккө колду сермеген.
Каным – кайрат, көздөгөнүн ала алат,
Каным – чынчыл, калп-карага көнбөгөн.

Каным – адил, ага-буга берилбейт,
Каным – шыктуу, эмгек кылат, эринбейт,
Каным – тапчыл, өз табымды сүйөмүн,
Каным – таза, маңгиликке чирибейт.

Каным – баатыр, эмгекчи үчүн төгүлөт,
Каным – жарык, теңдик жерге себилет.
Менин каным – заводдогу жумушчу,
Мен да кылам колум кысып жумушту.

Моя кровь

**Кровь моя, как половодье, буйна,
В небо надеждою устремлена.
Кровь моя – цели достигнуть должна.
Кровь моя – истина, ложь ей вредна.**

**Кровь – справедливость всегда и везде.
Кровь моя лени не знает в труде.
Кровь моя любит работы настрой.
Кровь моя блещет своей чистотой.**

**Кровь – богатырь, за рабочих горой.
Кровь моя – равенство, светоч земной.
Кровь моя – труженик наш заводской.
Сам ведь я тоже рабочий такой.**

Эмгек

Алтынды сансыз кылып тапкан эмгек,
Адамды адам кылып баккан эмгек.
Түрдөнтүп албан-албан жердин бетин,
Килемди, бачайыны жапкан эмгек.
Аткарып калети жок турмуш шертин,
Берметти безелентип таккан эмгек.

Жалпыны жадыратып берген эмгек,
Жер сырын бир казанга терген эмгек,
Жаңыртып куу турмушту башка түргө,
Эскини энтелетип керген эмгек.
Шакылдап түмөндөгөн кайрат менен
Душманын как жүрөккө челген эмгек.

Жемишти жер бетине сепкен эмгек,
Гүлдөтүп берекесин төккөн эмгек.
Балкылдап көк деңизде күлүмсүрөп,
Кучактап күндүн нуру өпкөн эмгек.
Козголбой ичин сылап жөн жаткандын,
Чубалтып ичегисин тепкен эмгек.

Мөрөйдү өз колуна алган эмгек,
Цементтеп кетер жолун салган эмгек,
Жагылып караңгыга жалындалып,
Балбылдап чырак болуп жанган эмгек.
Сайган бак, сепкен эгин жана башка,
Көкөлөп эмгек менен өсүп-өнмөк.

Труд

Без счёта золото намыл труд,
И человека сотворил труд,
И лик земли преобразил,
Ковром цветным её покрыл труд,
Обычный жизненный уклад,
Как жемчугами, расцветил труд.

Нам удовольствие явил труд,
И тайну недр земных открыл труд,
От бедности нас оградил
И к новой жизни возродил труд,
Нас от напасти защитил,
Врага под сердце поразил труд.

Возделал на земле плоды труд,
Посеял благо, как цветы, труд,
И словно солнечным лучом,
Всё освещает с высоты труд.
А лежебока не в чести,
Одно спасенье впереди – труд.

Награды сам себе добыл труд,
Цементом путь свой укрепил труд,
Став светочем, рассеял мрак,
Цель нашей жизни осветил труд.
Сады, поля и всё кругом
Преображается трудом!

Жаштык кез

Жаштык кез – майтарылбас алмаз курал,
Жаштык кез – көз жетпеген бийик мунар.
Жадырап жер бетине гүл ачылса,
Жаркырап асмандагы күн кубанар.

Жаштык кез – чабыттаган кыраандайсың,
Жаштык кез – сайрап турган улардайсың.
Жайлоодон салкын соккон жел жапырган
Жайкалган жашыл шибер ыраңдайсың.

Камыкпай каарданып чексең сапар,
Калың эл жаштыгыңды мактап айтар.
Камы үчүн калайыктын тартынбасаң,
Кайратың кара жерди солкулдатар.

Жаштык кез – жадыраган тийген нурча,
Жаштык кез – жайдарысың күлгөн кызча.
Жаралдың жаңы заман бактысына,
Жалтанбай жаштыгыңды элге жумша.

Пора юности

Юность – это алмазная грань клинка,
Юность – башня под самые облака,
Это цветы – украшение земли,
Когда солнце сияет им свысока.

Юность – как кречет в азарте охоты,
Юность – как посвист улара в полёте,
Как шелест травы в зелёном уборе
Под свежим ветром на горном просторе.

Юность готова идти в дальний поход,
Это стремление юных хвалит народ.
Если вместе с народом юность идёт,
Энергия юности горы снесёт.

Юность – как лучик блаженства игривый,
Юность – подобна девчухе смешливой.
Юные годы отдай справедливо
На благо народа для жизни счастливой.

Туулган жерди көргөндө

Ушул аска бешиги эле өмүрдүн,
Ушул дайра дабасы эле көңүлдүн.
Берки кайың, берки бутак, карагай
Эстен кетпес белгиси эле кегимдин.

Ойноп-күлбөй балалыкты кечирген,
Ойноп-күлбөй зар-кайгыда жетилген.
Балаң келди, аманбы жер, баш көтөр!
Балаң келди – кечээ күнкү жетимчең.

Амансыңбы, эркелетер сар аскам,
Муң айтышып, мен жетимге жарашкан.
Балаң келди, ырда катуу, үнгө сал,
Кулак салып жер дүнүйө карашсын.

Сен эмнеге томсоросуң, капчыгай?
Эске салып, бир терең сыр айтчудай.
Бир кезекте кучагыңда ыйладым,
Көздөн жашым тоголонду тамчыдай.

Эми мына ыйлабайын, күлөйүн,
Эркин турмуш, эркин өмүр сүрөйүн.
Эске салып муңайбачы, капчыгай,
Эстен чыккан шум замандын үрөйүн.

Вижу край родимый

Эта скала мне колыбелью была,
Эта река мне вдохновенье дала,
Вон ту берёзу, тот куст и ту ель
Память моя как приметы приберегла.

Игры-веселье в детстве не для меня,
Доля сиротства в детстве грусти полна.
Здравствуй, мой край прекрасный,
сын твой пришёл,
Тот сирота несчастный,
сын твой пришёл!

Здравствуй, скала, это я рядом с тобой,
Ты сироту приласкала, стала родной.
Сын твой пришёл, голос возвысь,
звонко пой,
Чтобы твой голос услышал мир земной.

Что же, ущелье моё, тебя томит?
Надо тайну открыть, что память хранит,
Я утешенье искал у тебя, когда
Слёзы катились будто капли дождя.

Вот я весёлый, не о чем мне тужить,
В мире свободном теперь радостно жить.
Вспомнив бывшее, ущелье, не грусти,
Время другое светит нам впереди.

Бир кайың

Өткөн жазда мен көргөндө жаш элең,
Кырчын кезиң, менден боюң пас элең.
Быйыл көрсөм көкөлөпсүң өсүпсүң,
Бутагың көп, буран бойго жетипсиң.
Сен дагы өскүн, мен дагы өсүп гүлдөйүн,
Ойноп, күлүп өмүрүбүз бир өтсүн.

Берёзка

В прошлом году увидел тебя такой –
Ниже меня ты была прошлой весной.
В этом году до неба ты подросла,
Множество веток в крону переплела.
Будешь ещё расти, мы вместе растём,
Радуюсь, наши жизни мы проживём.

Жазгы тоо

Жашыл ыраң ыргалган,
Жарашыктуу сырдалган.
Желпинип башын теңселткен,
Жел досу гүлгө чырмалган.

Алдастап агып булагы
Сөлөкөтү чыңдалган.
Ал дагы тоонун ынагы,
Арчадан күкүк ырдалган.

Сермелип көркү келишкен,
Жел соксо – тосуп өбүшкөн.
Карагай, кайың шоодурап
Ээлеген алда жемиштен.

Оргуп булак – көбүргөн,
Баштарын нурга чөмүшкөн,
Жазгы тоо судуу элирген
Асман менен челишкен!

Весенние горы

Весной трава растущая
Ветрами обдувается,
Высокая, цветущая,
Волнуется, качается.

А ручеёк-вертушечка
Бурлит, не унимается,
В арчовнике кукушечка
Кукует, заливается.

Берёзами и ёлками
Гористый склон красуется,
И с ветерками лёгкими
Еловый лес целуется.

И родники прохладные
Лучами согреваются,
И горы наши славные
С красой небес сравниются.

Кышкы тоо

Тең тайлашкан асманга,
Бооруңда аска таштар да,
Кайгы менен муңайып,
Капталган муздак ак карга.

Булагы тоңуп муз болуп,
Туйлабайт эргип оштонуп,
Үнсүз-сөзсүз мостоюп,
Үргүлөйт тоом томсоруп.

Жайнаган гүлдү сагынып,
Ак кардан чапан жамынып,
Каарына алып кайран кыш,
Зыркырайт бороон чамынып.

Санжыргасы сайдагы,
Бетеге көлкүп жайдагы,
Кеткенин анын белгилейт
Кубарган кыштын аймагы.

Капчыгайлуу терең коо,
Каңылдап ырдайт аска-зоо.
Кармалып кыштын торуна,
Капалуу, көрксүз кышкы тоо.

Зимние горы

Словно саваном, грозные горы
Белым снегом накрыла зима.
Пеленой заслонила просторы,
Притаилась в ущельях сама.

Ручеёк успокоила сходу,
Родничок превратила в ледок,
Закружила в горах непогоду,
И замолк, как во сне, родничок.

А цветы, что везде красовались,
Белый снег понакрыл чапаном.
Вьюги яростно разбушевались,
Заморозили горы кругом.

От ковыльной травы возле речки
Из-под снега на склоне горы –
Только стеблей сухие колечки,
Украшение зимней поры.

Неприступные острые скалы,
На ложбинах глубокие рвы
Снова в зимние сети попали
И теперь неприглядно мертвы.

Жайдын бир күнү

Муздак булак жылгадан
Агып турат шылдырап.
Кыя жолдон каткырган,
Кыз күлкүсү угулат.

Көлдөй толкуп көк шибер
Моокумуңду кандырат.
Асман тиреп сары аска
Карап турат жалдырап.

Улуу тоодон угулган
Ышкырыгы улардын,
Көз тойбогон сулуулук
Көрүп туруп кубандым.

Ушундай жерде төрөлгөн,
Ушундай жерде көгөргөн,
Кайгысы жок жайдары –
Кагылам кыргыз элимден!...

Летний день

Прохладный ключ в ложбине
Струится и журчит,
На горном серпантине
Смех девичий звучит.

Волна травы зелёной
Наш услаждает взор,
И к небу вознесёны
Громады рыжих гор.

А на горе отвесной
Уларов пересвист.
От красоты окрестной
Глаза не отвести.

В таком краю рождённый,
В таком краю возвращённый,
С тобой я всей душой,
Народ киргизский мой.

Жайдын кечи

Манаттай асман кызарып,
Магдырап барат айланам.
Чачырайт көбүк бетиме,
Чамынып аккан дайрадан.
Муңайым тартып угулат,
Булбулдун үнү сайраган.

Жалбыздын жыты буруксуп,
Жаныңа жыпар чачкандай.
Торгойлор тынбай таңшышат,
Токтогул күүсүн тарткандай.
Кызыгат гүлгө көпөлөк,
Кыз менен жигит жаткандай.

Үргүлөп тоолор баратат,
Уйкуга батып алсырап,
Карагай башын көрүүдөн
Карарган күүгүм жашырат,
Токтой тур, курбум, токтой тур
Чолпон да чыгар чачырап.

Летний вечер

Заалел, как кумач, закат,
Притаилась дрёма везде.
А река мчит бурный поток –
Брызги пены на быстрой воде.
И запел в кустах соловей
Для подруги верной своей.

Запах мяты клубится, душист,
И приятен нам аромат.
Как в руках Токтогула комуз,
В небе жаворонки звенят,
Словно девица с молодцом,
Мотылёк играет с цветком.

Дрёма горы взяла в полон,
Погрузила в вечерний сон,
И скрывает в вечернем сне
Лес еловый на вышине.
Глянь-ка, друг мой, на небосклон
Уже вышла звезда Чолпон.

Кечки жел

Булуттар көчүп асманда,
Ойт берип шашып качканда,
Кечки жел берет серүүндү,
Эмгекти кылып жатканда.

Кургатып терин эмгектин,
Кубантып аны желдетип.
Ыргалтып башын кайыңдын,
Көргөздүң көзгө келбетин.

Кулпуруп күйгөн кара жер,
Кубанса кургап мончок тер,
Теректин башын терметкен,
Тентек го эскен кечки жел.

Вечерний ветерок

Тучки по небу кочуют,
Поспешая кто куда.
Ветерок вечерний дует,
Прохлаждая от труда,

Пот рабочий осушает,
Радует и освежает,
Кроны у берёз качает,
Стан берёзок обнажает.

Красками земли сверкая,
Радуюсь, что пот просох,
В кронах тополей играя,
Озорует ветерок.

Жазгы суу

Киргилденип чамынып,
Күңгүрөнүп толкундап,
Алдас уруп агылып,
Көбүгүн бүркүп, орчундап,
Тундурат кулак жадатып –
Боюнда турса эл тыңдап.

Жар башына эңилип,
Чатырап батпай тебилип,
Шарпылдап керсе кучагын,
Эңишке карай теминип.
Бүркүп салып жулкунса,
Балыктар тышка терилип.

Жака-бели ызы-чуу,
Айланып учат өрдөк-куу,
Көтөрүлүп асманга,
Көк түтүнү кара буу,
Жиндиленип ээликкен,
Баш ийбес жанга жазгы суу.

Весенние воды

Яростно всё смывает,
Мечется, русла меняет,
Грозно поток ревёт.
Грязную пену взбивает,
Людям вокруг докучает,
Отдыха не даёт.

Катит волна за волною,
Сил набирает весною
Бурный водоворот,
Скалы ломает, клокочет,
С грохотом вырваться хочет,
Рыбу о камни бьёт.

Ищут в округе спасенья
Жители от наводненья,
Утки-лебеди – в лёт.
Чёрные тучи клубятся,
Воды в низины стремятся –
Вешний водоворот.

Аккан суу

(Эл ырчысы Жеңижокту туурап)

Кырк миң жыл жердин алдынан,
Жарып чыккан аккан суу,
Толгон айдай жаркырап,
Жарык чыккан аккан суу.
Булаң куйрук жез канат,
Балык чыккан аккан суу.

Адамзаттын сообун,
Алып чыккан аккан суу.
Курт-кумурска жандыкты,
Багып чыккан аккан суу.
Кара жердин алдынан,
Жарып чыккан аккан суу.

Көз жетпеген кара кыр,
Тоого чыккан аккан суу.
Кош тегирмен парага –
Ноого чыккан аккан суу.
Жети кабат жер менен
Зорго чыккан аккан суу.

Жер жүзүндө баарынын,
Бетин жууган аккан суу.
Ак ылайлуу өзөн таш,
Четин жууган аккан суу.

Текущая вода

(Подражая народному певцу Женижоку)

Сорок тысяч лет из-под земли
Пробивается текущая вода.
Блеском полнолуния вдали
Озаряется текущая вода.
Плеском рыб хвостатых на мели
Забавляется текущая вода.

Блага человечеству даёт
Благодатная текущая вода.
Даже мелких тварей бережёт
Перекатная текущая вода.
Силу в глубине земли берёт
Необъятная текущая вода.

На вершинах недоступных гор
Зарождается текущая вода.
В желобах на мельницу в упор
Устремляется текущая вода.
Из семи подземных крепких створ
Вырывается текущая вода.

Всё, что на земле растёт, цветёт,
Омывает впрок текущая вода.
Камни в руслах речек разнесёт,
Превратит в песок текущая вода.

Адам менен айбандын,
Этин жууган аккан суу.

Көз жетпеген ала кар,
Сайда болгон аккан суу.
Чаңкаганда адамга,
Пайда болгон аккан суу.
Азган менен тозгонго,
Айла болгон аккан суу.

Кызыл-тазыл жайнатып,
Гүл жараткан аккан суу.
Жер жүзүндө сонорго,
Түр жараткан аккан суу.
Жашыл, ала түрдүү чөп,
Миң жараткан аккан суу.

Баасы кымбат, эти алтын,
Мал жараткан аккан суу.
Башатына көгөртүп,
Тал жараткан аккан суу.
Карылыкка күч-кубат,
Ал жараткан аккан суу.

Жадыратып жайкыга,
Чөп жараткан аккан суу.
Жан-жаныбар мүлдөсүн,
Көп жараткан аккан суу.
Жашыл майдан салкынга,
Көп жараткан аккан суу.

И для всех, кто на земле живёт,
Есть один исток – текущая вода.

Создаёт реку из ледников
Белопенная текущая вода.
Погибающим среди песков
Для спасения – текущая вода.
Утоляет жажду бедняков
Вожденная текущая вода.

Цвет растений, радующий взор,
Подарила нам текущая вода.
Стаи птиц на зеркале озёр
Сохранила нам текущая вода.
И на склонах гор травы ковёр
Постелила нам текущая вода.

На летовке поит тучный скот
Ледниковая текущая вода.
Из-под ивы ключ прозрачный бьёт –
Тальниковая текущая вода.
Старым людям бодрость придаёт
Родниковая текущая вода.

Благодатной летнею порой
Проросла травой текущая вода.
Населила воздух мошкаррой,
Мелкотой живой текущая вода.
На поля прохладу в травостой
Принесла с собой текущая вода.

Кулаалы

(Тамсил)

Талааны, ойду кыдырып
Салпактап учуп эңиштеп,
«Кушмун» деп ойлоп бул дагы
Кулаалы чыкты жем издеп.

Чабыттап алыс кетпеди,
Чаалыкты, жемге жетпеди,
Салпылдап кайып келатып
Шумкарды көрдү көктөгү.

«Канткенде коркуп турайын
Канатым болсо менин да,
Амалын таап сермесем,
Ал Шумкар менин жемим да».

Аңдоосуз келип Кулаалы
Артынан тийип өттү эле,
Ажырап түштү канаты
Айланып Шумкар тепти эле.

Коршун

(Басня)

Себя считая ловчей птицей,
Низину Коршун облетал,
Не смог добычей поживиться,
Нигде поживу не встречал.

Махая слабыми крылами,
Кружился Коршун над полями,
Устал, надежду потерял,
Но вдруг Шумкара увидал.

«Есть клюв и крылья для удара,
Взмахну-ка крыльями сильней,
Ударю кречета Шумкара,
Добычей сделаю своей».

Вслед кречету самозабвенно
Полёт свой Коршун устремил,
Но кречет Коршуна мгновенно
Одним ударом метко сбил.

(...га)

Таң атканча жалбарып,
«Сүйөмүн» деп карганып:
Куру сөзгө кубанып,
Жүрүптүрмүн алданып...

Көрсө жалган сөз тура,
Сүйгөндөрүң көп тура;
Алданбасмын кайрадан:
Алдагандар, кошкула!

К***

Ты мне в любви признавалась,
Я тебе верил сперва,
Но как потом оказалось,
Это – пустые слова.

Многим ты их говорила,
Многим лгала, не любя.
Лгунья, прощай! Ты раскрыла
В истинном свете себя.

Айлуу түндө көл бою

Айлуу түндө көл бою,
Ай нурунда ойнойлу.
Ай тамактуу – ардак кыз
Ал да келсе болбойбу.

Көп кечигип күттүрбөй,
Көп ойлонуп үшкүрбөй,
Көл да көшүп тим жатат
Көптөн сени күткөндөй.

Муздак шамал бетке урат,
Муң көңүлдү кош кылат
Асманданып ак чардак,
Алда кайдан ышкырат.

Айлуу түндө көл бою,
Ай нурунда ойнойлу,
Ай тамактуу – ардак кыз
Ал да келсе болбойбу.

Лунной ночью возле озера

Возле озера с тобой,
Славная девица,
Я мечтаю под луной
Вместе веселиться.

Жду тебя я, приходи,
Что бы там ни стало.
Даже озеро, гляди,
Ожидать устало.

Даже свежий ветерок
Грусть не развевает,
Белых чаек островок
На волне качает.

Возле озера с тобой,
Славная девица,
Я мечтаю под луной
Вместе веселиться.

Жеткен тилек

Чоң дайрасын турмуштун
Кечип өтөм дечү элем,
Тоодой тилек максатка
Жетип өтөм дечү элем.

Жазгы күндөй демиңе
Жалындайын дечү элем,
Карагаттай көзүңдөн
Кагылайын дечү элем.

Сонун турмуш балынан
Сорушалы, жалжалым,
Өмүрдүккө бар тилек
Болушалы жалжалым.

«Алдей, алдей алтын» деп,
Балабызды сүйөрбүз,
Таң-тамаша, салтанат
Таалайыбыз түтөнгүс.

Мечта

Море жизни переплыть
Я мечтал.
Цель желанную достичь
Я мечтал.

От лобзаний пламенеть
Я мечтал.
В очи чёрные глядеть
Я мечтал.

Сладость жизни станем пить
Вместе мы.
Душа в душу будем жить
Вместе мы.

Будем деточку качать,
«Баю-баю» напевать.
Счастье жизни каждый день
Будем радостно встречать.

Таң кызы

Ай жарык мемиреген түнгө окшойсуң,
Ачылган акация гүлгө окшойсуң.
Бетиңден таалай нуру балкып турса,
Безентип булбул салган үнгө окшойсуң.

Девница-зарница

Ты сиянью лунному подобна,
Ты цветку акации подобна,
Когда лик твой светится от счастья,
Соловиной песне ты подобна.

Т...

Ачылып турган кызыл гүл
Жел соксо көркүн чыгарат.
Толукшуп турган сүйкүм кыз
Жар болсо көөнү кубанат.
Аземдеп тилин сайраткан,
Акыны менмин кыргыздын.
Алтындуу нуру балкыган
Чолпону сенсиң жылдыздын.
Акынга чолпон жакпайбы,
Ардагы болуп турмуштун.
Бутакта турган булбудун
Гүл болсо тили чыкпайбы?..
Буралып турган жаркын кыз
Булбудун үнүн укпайбы?..
Асмандап учкан чүрөксүң,
Алдымда жаркын тилексиң.
Ай жарык укмуш күнгө окшоп,
Айласын тапчы жүрөктүн.

Т...

Прекрасна нежная роза,
Обласканная ветерком.
В замужестве нежная дева
Прекрасным будет цветком.
Сравню себя с певчей птицей,
Это я – киргизский поэт,
Сравню тебя со звездой,
Излучаешь ты яркий свет.
А поэту звезда нужна –
Вот такая, как ты, жена.
Разве не для розы своей
Средь ветвей поёт соловей?
Разве нежная дева моя
Не услышит трель соловья?
В небесах пребываешь ты,
Воплощенье моей мечты.
Лунным светом ночь озари,
Свое сердце мне отвори!

Булбул менен гүл

Булбул:

Сен болбосоң менде тил жок,
Сайрай албай кетемин.

Гүл:

Сен болбосоң менде күн жок,
Саргаямын, өчөмүн.

Булбул:

Сайрап турган ушул күүм,
Жарашыктуу сен менен.

Гүл:

Жайнап турган ушул күнүм,
Таттуу чечен тил менен.

Булбул, гүл:

Жадыраган бул турмуштун
Эркеси биз, көркү биз.
Сен жайнагын, мен сайрайын,
Саймалансын өлкөбүз.

Соловей и Роза

С о л о в е й :

Когда нет тебя, замолкаю, скорбя,
Не пою, улетаю.

Р о з а :

Когда тебя нет, мне не мил белый свет,
Никну я, увядаю.

С о л о в е й :

Мелодию эту тебе я спою,
На неё ты похожа.

Р о з а :

В тот день, когда песню услышу твою,
Расцветая я тоже.

С о л о в е й , Р о з а :

Мы благословляем достойную жизнь,
Нас она возлюбила.
Пришло время петь
и пришло время цвести,
Нас страна вдохновила.

Булбул

Өткөн жазда сайрачу элең кайыңда,
Өлбөй тирүү келгениңе шаттанам.
Амансыңбы, көңүлдүмдүн курбусу?
Учурашып жүрчү элек го бакчадан.

Эзилишип жаным сүйгөн жар менен,
Эсиңдедир, жылуу түндө отургам.
Сыр алышып назик үнүң күлкүгө
Кубулжуган сенин үнүң кошулган...

Ошол күүм кулагымдан кеткен жок,
Өмүр, достук, кубанычты ырдадың.
Мактап айттың балдан ширин тил менен,
Коюндашып кошулуунун жыргалын.

«Бактылуу бол, өмүр бою» дегениң,
Орундалган ошондогу тилегиң.
Ай чыгарда сыр чечишкен жар менен
Ойноп-күлүп рахатта жүрөмүн!

Сагынышкан тааныш курбум келипсиң,
Салам берип, куттуктаймын атайын!
Таңшып мени кубандыра сайрачы,
Таңкы желде тереземди ачайын!

Соловей

Ты здесь пел прошлогодней весной,
Ты вернулся – я этому рад,
Ты со мной, задушевный друг мой,
Ты опять украшаешь наш сад.

Вспоминаю ту тёплую ночь,
То с любимой свиданье моё,
Сочетание трелей – точь-в-точь –
С лёгким ласковым смехом её.

Это песня со мною всегда,
Радость жизни звучит в ней опять,
Под напев сладкозвучный тогда
Мы решили супругами стать.

– Будьте счастливы, – ты нам пропел,
И сбылось пожеланье теперь.
Я об этом сказать захотел,
Ночью слушая звонкую трель.

Мы с тобой, давний друг, заодно,
Возвратился ты, радуя нас.
Потру я открою окно,
Чтоб услышать тебя ещё раз.

Бешиктеги сага окшогон булбулум
Үн чыгарсын, сен да кошкун үнүңдү.
Түгөлүнөн бирин койбой үйрөнсүн,
Дүнүйөнү тамшандырган тилиңди!

Жаш бурактай түнкү желде сергиген,
Жаңы ачылган бакта гүлдөн тандагын.
Ай ааламга таттуу күүң угулсун,
Айдат булбул, аземдетип сайрагын!

Чтоб и ты услышал голосок,
Восхищающий мир наш земной,
Подаёт голосок мой сынок,
В колыбельке соловушка мой.

Расцветают деревья вокруг,
Мы вдыхаем цветов аромат.
Пой, соловушка, верный мой друг.
Пусть волшебные песни звучат!

Бүркүттүн канаты

Ак булут асманында ойноп турган,
Үн чыгып капчыгайда аккан суудан.
Жел жүрүп көңүлүңдү эркелеткен
Жер ушул баатыр кыргыз мекен кылган.

Жашыл чөп – жарашыгы салкын
жайдын,
Жайкалып, суу башына басып бардым.
Уюган ак мөңгүнүн этегинен,
Бүркүттүн бир канатын таап алдым.

Айланып учуп жүргөн эркин тоодо,
Эргиген эр берендин канаты го.
Асемдүү жаркыраган ачык түндө,
Акындын толкуй турган адаты го.

Ташыган дарыядай кыял чиркин,
Отуруп ойго кеттим түркүн-түркүн.
Канатты оң колума кармап алып,
Кадимки Лермонтовчо сөзгө кирдим.

Сен канат, кайсы аскада туулгансың,
Кайсы тоо, кайсы адырды кыдыргансың?
Не себеп, эмнеликтен өзүң жалгыз,
Ажырап үйүрүңдөн жулунгансың?

Орлиное перо

Весело толпятся в небе облака,
И журчит в ущелье быстрая река,
Лёгкую прохладу ветерок несёт,
Этот край народ мой родиной зовёт.

Раздвигая травы, поднимаюсь ввысь,
И у самой кромки, где ледник навис,
Где вода в истоке капает, светла,
Я перо увидел из крыла орла.

Над привольем горным грозный
беркут плыл,
И перо, должно быть, в небе обронил.
Вот оно сияет, излучает свет,
На него глядит взволнованный поэт.

Как речной поток, нахлынули слова,
От волненья закружилась голова.
В правой я руке перо орла держу,
И как Лермонтов, с фантазией дружу.

На какой скале явилось ты на свет,
Над холмами, над горами – где
твой след?
Оторвалось от крыла ты. В чём секрет?
Почему ты одиноко? Дай ответ.

Ала-тоонун аскасынан ашалык

Ырас,
Курбум, акын болдуң жашыңдан,
Ырас,
Курбум, акындыгың ашынган.
Бирок,
Курбум, ал талантың уялчаак
Ала-Тоонун аскасына жашынган...
Көп ырдадык –
Көк шиберди мактадык,
Чалкыган көл,
Чар тарабын каттадык.
Мезгил өтүп,
Өнөр бойго жетсе да,
Калың кенчтин
Капкактарын ачпадык.
Жер дүйнөгө
Атактары жайылган,
Ай, жылдыздай
Байрон, Пушкин, Лермонтовдон
Эмнең кем? –
Бирок,
Курбум, чыгалбадың айылдан.
Кана, курбум,
Калам – тулпар
Биз минип,
Жар салалы,
Европага шам кармап!

На простор из теснин Ала-Тоо

Всё верно, друг,
ты стал большим акыном.
Всё верно, ты в стихах достиг
вершины.

Однако, друг мой, ты не знаменит,
В теснинах горных твой талант
сокрыт.

Слагали мы с тобой стихи на славу
О небесах и о зелёных травах,
Об озере в песчаных берегах
И обо всём вокруг в родных горах.
И незаметно годы миновали,
Мы мастерами в нашем деле стали,
Но не открыли для стихов простор
За обозримым краем наших гор.
Мы Байрона и Пушкина читали,
И разве мы с тобою не мечтали
Занять места средь тех, чьи имена
Сияют, словно звёзды и луна?!
Однако, друг мой, славен ты в аиле.
А ну-ка, не таи неистового дара!
Чтоб о тебе в Европе говорили,
Седлай, мой друг, крылатого тулпара.

Курбум

Акырын чыгып алтын күн
Ала-Тоо башын нур кылды.
Ак мөңгү эрип тамчылап,
Алдастап төмөн жылжыды.
Алыстап койчу үн салып,
Аземдүү сөздү ыр кылды.
Кадырлап элим тыңшады,
Качанкы өткөн булбулду.
Капчыгай кырда бир жүргөн
Кыргыздын Пушкин курбусу.
Ардагы болдуң туңгуздуң,
Акыны болдуң кыргыздын.
Жайдары көркөм заманды,
Жардамдаш, сен да куруштуң!
Кыялың бүгүн чын болду,
Кыргыз, туңгуз эл болду.
Аскалуу тоону, талааны,
Толкундуу деңиз, аралды,
Тумандуу, кардуу түн жакты,
Гүлдөгөн түштүк күн жакты,
Аралап Пушкин жүрөсүң,
Казак, татар бар жакты.
Сайрады сенин комузуң,
Чыныгы кыргыз болупсуң,
Бир обондо, бир тилде
Биз менен Пушкин жолуктуң,
Кучактайын, өбөйүн,
Жан курбум, кыргыз түгөйүм!

Мой друг

Блики солнца золотого
На вершинах Ала-Тоо.
Ледники по капле тают,
Медленно с вершин сползают.
Голос дальний не смолкает —
Чьи стихи чабан читает?
Чьё возвышенное слово
Близко к сердцу принимает?
Это Пушкин — друг киргизов,
Так поэта величают.
Это новая примета:
Он киргизским стал поэтом.
С каждым годом жизнь всё краше,
Он соратником стал нашим.
И сбылись его призывы
К жизни вольной и счастливой.
В горных высях Кыргызстана,
По морям, по океанам,
И на Севере туманном,
И на Юге в жарких странах
Пушкин всюду свой и равный
Посреди народов разных.
Стал киргиз он настоящий,
Общий нам язык понятен.
И комуз его звучащий
Нам особенно приятен.
Пушкин с нами. Пушкин вечен.
Обниму его при встрече.

Абайға

Сар арканы турак кылып,
Шамал менен көчүпсүң,
Кун жетпеген чечен булбул,
Кумда сайрап өтүпсүң.

Абаю

На стойбищах Сары-Арки
Ты вместе с ветром кочевал.
Бесценный соловей пески
В пустыне песней оглашал.

Жер кепе

Таң атса алыс мен кетем,
Талыкпай далай жер кезем.
Койнуңдан кетип баратам,
Кош аман бол, жер кепем.

Ээ караңгы жер кепем,
Эрмек болдуң, дос болдуң.
Үйүмдөй көрүп жүрчү элем
Үңкүрүм эми кош болгун.

Землянка

На рассвете я вдаль уйду,
Всю Вселенную обойду.
Земляная кибитка, прощай,
Из объятий своих отпуская.

О, родная земля, э-эй!
Ты была колыбелью моей.
Я покинул земные края,
До свиданья, пещерка моя.

Текес

Теңирден тескери аккан тентек Текес,
Башынан чыккан жери кең Тянь-Шань.
Түпөктүү найза өңөрүп жайыгында,
Турактап жүргөн экен өткөн атам.

Асмандап ак кайыңың менменсинген,
Ак туйгун түнөк кылып куш ээлеген.
Эр Манас өзүң үчүн курман болгон,
Эзелтен Текес сенсиң тууган энем.

Көк тиреп турган Кан-Теңир,
Көркүсүң кенен дүйнөнүн.
Кадимден кыргыз жайлаган
Касиет конгон бул жерим.
Тентек суу жаттап ыр кылат,
Текесте кыргыз жүргөнүн...

Текес

Бурлящий озорной Текес
с Тянь-Шанских гор
Струёй, кручённой в скалах, рвётся
на простор.
В былые времена в кочевье предок мой
Здесь пику с бунчуком держал перед
собой.

Берёзы белые красуются везде,
И белый ястреб здесь растит птенцов
в гнезде,
Издrevле это наш родимый край Текес,
И сам герой Манас – защита нам в беде.

Гора Хан-Тенгри подпирает небосвод.
«Краса земная», – говорит о ней народ,
И это место с незапамятных времён
Он как свою святыню чтит и бережёт.
Журчит, слагает песнь игривая река
О кочевых киргизах, живших здесь
века.

Кош, Ала-Тоо, уулуң кетти майданга

Дүйнөнүн жүзүн өрт алып
Кара жалын каптады,
Кыяндай жүрөт шаркырап,
Кызыл кандын акканы,
Ушундай апаат күндөрдө
Уяттан-уят эмеспи
Уулуңдун үйдө жатканы.

«Айланам коркок болбо» деп,
Айтканын эстейм эненин.
Ай чапчып суудай толкуган –
Артымда калкым турганда
Айыгышкан жоону жеңемин,
Барыктап багып өстүргөн
Балаңдын сына өнөрүн.
Жеримдин бетин булгатпай
Желмогуз канын төгөмүн...

Кулжалар оттоп семирген
Кулпунган гүлү төрүмдүн,
Колоттон сууң шаркырап,
Комузу болгон көңүлдүн.
Асмандап эркин ылаачын
Ардагы болгон көркүңдүн.
Көркүңдү жерим сактоого
Куралды колдон таштабай,
Курманы болом элимдин.

Прощай, Ала-Тоо, твой сын уходит на фронт

Земля в огне жестоком,
Пожаром мир охвачен,
И льётся кровь потоком
Бурлящим и горячим.
И разве не позорно
В дни бедствий и разгрома,
Чтоб сын остался дома?

В суровую годину
Мать говорила сыну:
«Будь храбрецом, родной,
Народ твой за тобой».
Слова я помню эти,
За них теперь в ответе,
В бою их оправдаю,
Врагам не дам пощады,
Хребет врагу сломаю.

На скалах трав цветенье,
Здесь диких коз владенье,
Журчит ручей глубокий,
Как струн комуза пенье.
А в небе вольный сокол
Парит как украшенье.
Тебя, земля родная,
С оружием защищая,
Вступаю я в сраженье.

Атылып тоодон секирген,
Булагың эстеп жүрөрмүн,
Таң менен шаңшып ышкырган
Уларын эстеп жүрөрмүн,
Аскадан аркар көтөргөн
Кырааның эстеп жүрөрмүн.
Чымчыктар сайрап отурган
Чынарың эстеп жүрөрмүн.

Суусунга балдай татыган
Сууларың кетпес көңүлдөн,
Көйнөгүм чечип, көпөлөк
Кууганым кетпес көңүлдөн,
Туткалуу кыргыз ак калпак
Тууганым кетпес көңүлдөн.

Эселек кезден торолтуп
Эсиңде жүрдүм, мен дедиң.
Энекем сенсиң Ала-Тоо
Эмчегиң соруп эмгемин,
Жашымдан көөнүм шат болуп
Жалтанбай жүрүп көнгөмүн,
Өлүмдөн жаман эмеспи,
Өч албай кайра келгеним.

Байлоосу жакшы келишсе
Байгеде ар ат чыга алат.
Элине бүлүк түшкөндө
Эр жигит шондо сыналат.
Кедери элдин кетпейби,

И вспоминать я стану
Ручей в ущелье ярый.
И вспоминать я стану
Призывный свист улара.
И вспоминать я стану
Вид на скале архара.
И вспоминать я стану
Птиц на ветвях чинара.

Вода земли родимой
Мне будет мёдом в сердце
И памятью хранимый,
Из детства образ – в сердце.
И мой народ любимый –
Моя опора в сердце.

Я сын твой, Ала-Тоо,
Ведь ты меня вскормила,
Ведь ты меня растила
И ты дала мне силы.
Мое сыновье слово
Скажу тебе любя –
Я жизнь не пожалею,
Чтоб защитить тебя.

Героем тот зовётся,
Кто в бедах познаётся,
Кто на защиту встанет,
Когда беда нагрянет.

Кек албай калса кубалап.
Кагылам журтум ишенгин
Кара туткан балаңар –
Кармашкан жоосун жыгалат...

Аман кал, калкым аман кал,
Айлыңда чардап жүргөмүн,
Аралап, терип чоңойгом
Адырдын жашыл гүлдөрүн.
Сел алса кетпес эсимден
Селкилер менен каткырып,
Селкинчек тепкен күндөрүм.
Байлыгы суудай ташыган
Бактыга баткан жеримсиң,

Секетин болуп жаш жаным
Сен үчүн каным төгүлсүн,
Балбылдап сары жылдыздай
Майданда уулуң көрүнсүн,
Курманы болсом мейличи
Курдаштар сүрчү өмүрдүн...

Жартыны бөлүп бир жешкен,
«Жан, каныбыз бир» дешкен,
Жарым менен коштошом,
Бактылаш курбу, замандаш,
Баарың менен коштошом,
Дүйнөдөн каргап жоготкун
Душмандын жолун тоспосом.

Народ мой, ты поверь же,
Что сил у нас найдётся
И будет враг повержен.

Прощай,
я покидаю,
Мой край я покидаю.
Я здесь мечтал, бывало,
Цветы здесь рвал, бывало,
И память подсказала, –
Бывало, на качелях
Я с девушкой смеялся,
И жизнь казалась раем,
Я жизнью наслаждался.

Родная, за тебя я
На всё готов заранее,
И как звезда ночная,
Сверкну на поле брани.
Пускай погибну, только
Друзья чтоб жили долго.

Одной мы крови были,
Хлеб пополам делили,
С родными и друзьями
Теперь прощаюсь я,
Они судьба моя.
Пусть буду проклят вами,
Коль дрогну пред врагами.

Тепкедей чактан өстүргөн,
Тентектик кылсам кечирген,
Агалар аман калгыла,
Кыянат ишке баспаган,
Кылчайып жоодон качпаган,
Абалар аман калгыла.

Эрлерге сүтүн эмизген,
Энелер аман калгыла,
Эмгектен жүзү албырган
Жеңелер аман калгыла.
Эркеси болгон адамдын
Ээлери жыргал замандын
Мөмөлөр аман калгыла...

Сактоого кетип баратам
Садагам, элим жыргалым,
Салкындап суун ичкемин,
Сарымсак терген жылганын,
Турумтай куштай талпынып,
Турмуштун көркүн ырдадым.
Угарсың элим шаңданып,
Уулуңдун жоону кырганын.

Айдаткан күлүк каламды
Алмаштым найза курчуна,
Кетемин кандуу сапарга
Керегим тийип журтума,
Абалдан келген нарк ушул
Азамат шундай кылчу да.

Нас родичи растили,
Нам шалости прощали.
Здоровья им желаю.
Нас старшие учили,
Для нас примером стали.
Здоровья им желаю.

Вам, матери героев,
Здоровья я желаю.
Вам, тётушки родные,
Здоровья я желаю.
Вам, властелины счастья,
Детишки озорные,
Здоровья я желаю.

Теперь я на защиту
Иду, народ любимый.
Здесь много пережито,
Я жизнью наслаждался,
Ел горный лук в ложбинах,
Как кобчик, в небо рвался.
Народу обещаю:
В бою не оплошаю.

Сменил перо родное
Я на копьё стальное.
В суровую годину,
Как подобает сыну,
Иду на бой кровавый,
На бой святой и правый.

Кыйындык келсе чыдоого
Кызматың үчүн жаралган.

Элинин болуу курманы –
Эр жигит парзы абалтан,
«Кайрылып жоодон качат», – деп,
Камсанай көрбө балаңдан.

Көгөрүп жаткан Ысык-Көл,
Көркүсүң жердин билгенге,
Жел менен ойноп турчу элең
Жээгинди бойлоп жүргөндө,
Толкунундай болоюн,
Толгонуп жоого тийгенде.

Эрибей мөңгү жаркырап,
Эзелден жаткан жерде өстүм,
Санаасыз көңүл кубанып,
Сайрандап салкын жерде өстүм,
Кордукту салып душманга
Колумдан намыс бербесмин.

Геройство, как известно, –
Свой долг исполнить честно.

Стать за народ в защиту –
Долг храброго джигита.
«Сбежал он с поля боя», –
Не приведи такое.

Красою восхищает
Наш Иссык-Куль чудесный,
И ветерок гуляет
На берегу отвесном.
Твоей волной высокой
Мне б в битве стать жестокой.

Ледник блестит, не тая,
Здесь жил я, подрастая,
Был рад всему беспечно,
На ветерке гуляя...
Долг чести не роняя,
Иду громить врага я.

Биздин дос

*Ата Мекендик Согуштун Баатыры,
Кыргызстан Коммунисттик (большевиктер)
партиясынын Борбордук Комитетинин мүчөсү,
ордендүү 8-гвардиялык дивизиянын командири,
үч Кызыл Туу ордени менен сыйланган
генерал-майор Иван Васильевич Панфиловдун
очкоч эстелигине арнаймын*

«Убайын көрөм мунун» – деп,
Улуу эл сени төрөгөн.
Баатырлар жаткан бешикке
Барктап баккан, бөлөгөн.
Бороондой учуп талаада,
Чапаев менен бир жүргөн
Чаалыкпас, кайтпас эр элең.

Кыяндай душман каптаса,
Кылчайып артка качпадың.
Кылычың колдо жаркылдап,
Кыйылып түштү чапканың.

Өчүккөн жоону кыйратып,
Өлкөңдүн антын актадың...
Атынан айтып алкышын,
Ала-Тоо иет баштарын.

Досу элең кыргыз элинин
Балдарын жоого таптаган,
Артыңда берен көп калды
Айбыгып жоодон качпаган.

Наш друг

*Посвящается неугасимой памяти
героя Великой Отечественной войны,
члена ЦК Компартии Кыргызстана,
командира 8-й орденоносной гвардейской
дивизии, кавалера трёх орденов
Красного Знамени генерал-майора
Ивана Васильевича Панфилова*

«Увидим пользу от него» –
Народ великий вопрошал,
Растил героя своего
И колыбель твою качал.
Ты вырос, и как вихрь степной
С Чапаевым в одном строю
Отвагою блистал в бою.

Потоку был подобен враг,
Но не владел тобою страх,
И сабля острая твоя
Врагов рубила в пух и прах.

Сдержал ты клятву, под огнём
Со злобным справившись врагом.
Главу склоняет Ала-Тоо
При славном имени твоём.

Киргизского народа друг,
Ты храбрецов встречал вокруг.
Сыны народа за тобой
Без страха шли на смертный бой.

Урматтап, сүйүп атыңды,
Унутпайт кыргыз сендейди.
Каарман өлсө майданда
Кайратка калкы келбейби...

Кунуңду кууйт фашисттен
Күндөн күн элиң чыңдалып,
Береке толор жериңе
Бейитиң гүлгө чырмалып,
Акындын салган күүсүнө
Атагың калар ырдалып.

Таалимиң алган уландар,
Талкалайт келген душманын,
Ай-жылдыз көрүп таң калат
Айланып шумкар учканын,
Жабырды көрбөй өмүрдө
Жадырап өсөт кыздарың...

Сыйлыгын көрүп журтуңдун,
Сырттаны болдуң намыстын,
Кара күч көркоо фашисттин
Кандарын суудай агыздың,
Элиңдин кылып кызматын
Ээледиги бетин тарыхтын.

Как друга верного, любя,
Киргизы будут чтить тебя.
Кто пал в бою героем, тот
В народной памяти живёт.
И враг пощады пусть не ждёт.
За смерть героя мстит народ.

Настанет день – мы победим.
В цветах надгробие почтим,
И славным подвигам твоим
Стихи поэтов посвятим.

Тобой обученный джигит
Врага в сражение победит.
И вновь украсит небосвод
Свободный кречета полёт.
И девушки в краю родном
Счастливо заживут потом.

Народ тебе награды дал,
Ты для него примером стал.
Как богатырь за свой народ,
Ты сокрушал фашистский сброд.
И имя славное твоё
Вовек в историю войдёт.

Белоруссия багында

Кадимкидей гүлдөбөй,
Карып болгон кайран бак.
Баштагыдай гүл терип,
Баскан жан жок сайрандап.

Күн чыкканча тил безеп,
Күкүк таңшыйт ар кайдан.
Жаш кырчындар майышып
Жалбырагы саргайган.

Айдап салкын жел сокпой,
Айлана муң... тумчугат,
Анда-санда кайгылуу,
Алсыраган үн чыгат.

Чычаладай карайып,
Чырпыктары кыйраган.
Өлгөн жарын кучактап,
Отурат бир кыз ыйлаган.

Жыйырмадан жаңы ашкан,
Жигит эле эр жеткен,
Калкын сактап тайманбай,
Каза тапкан желдеттен...

В белорусской роще

В горемычной роще
Запустенье.
Ни души. Поникли
Все растенья.

На рассвете слышно
Кукованье.
Это предвещает
Расставанье.

И в тоске-печали
Сердце бьётся.
Стон печали в роще
Раздаётся.

Это расстаётся,
Обнимая,
С другом мёртвым
Дева молодая.

Он погиб, в бою
Не отступая,
Свой народ бесстрашно
Защищая.

Жар түбүнө алпарып,
Жарын жерге жашырды.
Жашын сүртүп бетинен,
Жанга курал асынды.

Чачын тарап камданды
Таң сүрүлүп атарда.
Кек алууга жөнөдү
Күн батышка – сапарга.

Схоронила тайно,
Слёзы скрыла,
Смело в строй с оружием
Стать решила.

И пошла на запад
Утром рано
Тайною тропюю
К партизанам.

«Сагызган сактыгынан өлбөй, суктугунан өлөт»

Тамсил

Сай жакалай сагызган
Салпактады эңиштеп,
Кекең-кекең жорголоп,
Келе жатты жем издеп.
Көк жылгага жолукту,
Көк шибери көйкөлгөн.
Жергеси толгон калың бак,
Жемиши бышып эңкейген.
Ээлеп ушул жемишти
Консом, деди сагызган,
Эрким менен той-тойлоп,
Тойсом деди сагызган.
Шум сагызган шектенип,
Кайра качты артына,
Тыялбастан напсисин,
Түштү суктук наркына.
Эки көзү кызарып,
Алкы шумдун бузулду.
Бакта бышкан жемишке
Башын салып тутулду.
Жемиш эмес мойнуна
Кылтак түштү, муунду,
Сактыгынан өлбөстөн,
Суктугунан кырылды.

Сорока

Сорока умирает не от осторожности, а от жадности.
Киргизская пословица*

Голодная сорока
По берегу скакала
Вприпрыжку, неуклюже,
Везде еды искала.
Увидела в ложбине
Покров травы зелёный,
Ряды деревьев плодовых,
Под тяжестью склонённых.
Вприпрыжку подскочила,
Вприпрыжку подбежала,
Так алчность обуяла,
Что всё казалось мало.
Глаза огнём сверкали,
Всё в голове смешалось,
Плоды она хватала
И вдруг – в силочку попала.
Петля легла на горло,
Сороку удавила.
Нет чтобы побережиться,
Но жадность погубила.

* В переводе академика К.К. Юдахина (Киргизско-русский словарь).

Түлкү менен Бөдөнө

I

Шибер чөп маалым кылат жай мезгилин,
Жел эсип экилентет суу эпкинин,
Күн батып... күүгүм кирип жылдыз
чыгып,
Жамынды көөдөй кара түн кепинин.

Күн бою бир бөдөнө бытпыл уруп,
Ал дагы түн түшкөндө калды тынып,
Жорголоп – корккон жүрөк тайдай
туйлап,
Жол бою бетегеге кирди жылып.

Пааналап жел эркеси жашыл чөптү,
Кетпестей түнгө сактап чексиз кекти.
Ой бийлеп, кыял белден баскан кезде,
Үргүлөп таттуу уйкуга кирип кетти...

II

Ачкарын түлкү жаткан ичтен тынып,
Узун күн үңкүрчөдө ташка бугуп.

Перепел и Лиса

I

Ковёр травы красуется всё лето,
Играет ветерок на водной глади,
Заходит солнце, и в ночной прохладе
Сияют звёзды в небе до рассвета.

А Перепел, весь день «бытпыл»
кричащий,
Затих в траве ковыльной ближе
к ночи,
Но сердце билось с перепугу чаще,
Так стригунок копытцами цокочет.

Играет ветерок в траве зелёной,
Не утихает, дрёму разгоняет,
Но Перепел, сморённый грёзой сонной,
Ко сну отходит, тихо засыпает.

II

Голодная Лиса весь день лежала,
Вдыхая в каменной своей норе.

Козголду ал ордуна кирип кыймыл,
Түн катып сапар чекти «жемге» чыгып.

Ар күнү өтүп жүргөн ушул жолдон,
Кээ кезде пыр-пыратат түрлүү кушту,
Кур шимшип, кур алакан болгон кезде,
Кош таноо биле койду жылуу жытты.

Кубанды кымың этип түлкү «күлүп»
Шум түлкү жем тапканда кандай күлүк.
Уйкуда камсыз жаткан бөдөнөнү
Шып этип арсак тиши кетти илип.

III

Жаман иш көрүп жаткан ал түшүндө,
Туткунда эки буту бек кишенде.
«Пыр» этип чочуп кетип, көзүн ачса,
Кармалган шум түлкүнүн уу тишине.

Жалбарды жан соогалап түркүн-түркүн.
– «Жан кыйба, дүнүйө берем,
түлкүм-түлкүм»

Канчалык амал менен жалынса да,
Көнбөдү ал айтканга «кыйды» түлкүң.

Жалдырап бөдөнөнүн эки көзү,
Тытылып ийне тишке кандап төшү.
Жалбарган туткун жандын арыз-муңу,
Жана да сайрап турган ширин сөзү.

Ночная пала тень. Пора настала
Отправиться на ловлю поскорей.

И в эту ночь, ступая осторожно,
Пугая мелких птиц, ища добычу,
Лиса вдруг на обочине дорожной
Почуяла знакомый запах птичий.

От этого Лиса бодрее стала,
Как резвый жеребёнок, поскакала
И в Перепела, спавшего беспечно,
Вонзила зубы острые поспешно.

III

А Перепелу в этот миг приснилось,
Что он в плену закован кандалами.
Хотел вспорхнуть, но тут ему
открылось –
Кто держит его острыми зубами.

Взмолил Лису, бедняга, горько плача:
– Не мучай, отпусти, я принесу удачу.
Голодная Лиса в ответ на эти страсти
Сильнее сжала Перепела в пасти.

Глаза в слезах молили о пощаде,
Но лисьи зубы птичью грудь терзали.
Чего не скажешь избавленья ради,
Какие только просьбы не звучали!

IV

Түлкү айтты: «Амал менен тойгуз мени,
Болбосо кебеп кылып жеймин сени».
Бөдөнө жымың этип жалпаңдады,
– «Менде бар агып жаткан тамак кени».

– «Мен учам белги берип бытпыл уруп,
Сен чурка ачпас кылып көздү жумуп.
Бир убакыт мен айтамын «ач көздү» деп,
Калабыз кен тамакты туштап чыгып».

Макулдап бөдөнөнүн айткан сөзүн,
Ырсайтып бычак тишин жумду көзүн.
Бөдөнө ичтен айтып учуп кетти:
«Алдадым, кара ташты түлкү жесин».

V

Бөдөнө учуп келет белги берип,
Шум түлкү чуркап келет эрип-эрип.
Алыстан агарып таң сүргөн кезде
Туш болду бүркүтчүгө булар келип.

Бүркүттүн томогосун сыйрып алды,
Бүркүт да одураңдап карап калды.
«Ач көздү, эми түлкү» дээр менен,
Куушуруп бүркүт келип тырмак салды.

IV

– Накормишь, отпущу, – Лиса сказала, –
Иначе съем тебя, мне горя мало.
А Перепел в ответ промолвил скромно:
– Есть у меня еды запас огромный.

Я полечу и петть всё время буду,
А ты, зажмурившись, беги за мной.
«Глаза открой» – скажу, увидишь груду
Огромную еды перед собой.

Лиса позарилась на обещанье,
Разжала зубы и глаза закрыла,
А Перепел взлетел, собравшись с силой,
И пусть Лиса ест камни на прощанье.

V

Летит, летит он, звуки подавая.
Лиса бежит, глаза не открывая.
У Перепела утром, на рассвете
Охотник-беркутчи был на примете.

Так и случилось. С беркута сначала
Охотник снял наглазник. Прозвучало:
«Теперь, Лиса, открой глаза». И ловко
Схватили когти беркута плутовку.

Чыңырып түлкү жатты жерди тырмап,
Жан арга, тыбырчылап куйрук булгап.
Каткырып кээде күлүп, кээде пыр-пыр,
Бөдөнө учуп кетти сайрап, ырдап.

Кутулду бир ажалдан туткун карып,
Амалдап куу зулумду көйгө салып.
Бүркүтчү олжолонуп кайра кайтты,
Терисин шум түлкүнүн сыйрып алып.

Түрдөнүп эски жүнү калган түлөп,
Кээде шат, кээде сайрап, кээде күлөт,
Жок кылып шум түлкүнү амал менен,
Бөдөнө жомок кылып ырдап жүрөт.

Лиса завывала, хвост свой замарала,
Скребя песок, спасения искала.
А Перепел поднялся в поднебесье
И землю огласил победной песней.

От верной смерти пленник спасся ловко
Своей находчивостью и сноровкой.
С добычею охотник возвратился,
Себе в подарок шкуру сняв с плутовки.

Сменил перо наш Перепел бедовый,
И веселится, и ликует снова.
Со всеми хочет сказкой поделиться,
Как хитростью побеждена Лисица.

Мышык менен май

Ачка мышык мыёолоп үйгө кирди,
Аңдып келип илинген майды көрдү.
Ууртунан шилекейи чууруп кетти:
«Эми мына, тойгуча жеймин» деди.

Жетүү үчүн асылып, көп тырмышты,
Жеталбады. Чарчады. Үйдөн чыкты.
– Сасып кеткен май экен, ким жесин, –
деп,
Шашкалактап калп эле сүйлөп чыкты.

Кошка и масло

Голодная Кошка прокралась, мяуча,
в зажиточный дом,
Увидела масло коровье, висящее
под потолком.
Голодная Кошка в азарте добычи,
подпрыгнув, сказала:
— Наемся коровьего масла теперь
до отвала.

Голодная Кошка старалась подпрыгнуть
повыше,
Достать не достала, устала и из дому
вышла.
— Вонючее масло, кто есть его станет,
какой в этом прок, —
Голодная Кошка сказала и бросилась
прочь наутёк.

Чептен эрдин күчү бек

Байыркы бир заманда эл бар экен
Өзүнчө эркин, ээн жашап турган.
Багында булбул сайрап, гүл жадырап,
Башкача сонун жерди мекен кылган.

Ар жылы күчтүү жоолор каптап кирип,
Талоонго салат экен мүлкүн, малын.
Ойрондоп эчен кымбат ордолорду,
Олжолоп алып кетип сулууларын.

Кордугу душмандардын жанга батып,
Бир күнү кеңешүүгө эл чогулду.
Бардык күч, бардык мүлкүн сарып
кылып,
Жоо өткүс бекем чепти курмак болду.

Айлантып кең өлкөсүн дубал куруп,
Киришти эмгегине күн өткөрбөй.
Көтөрүп бай дубалын келген кезде,
Кайрадан кулап түшөт жар көчкөндөй...

Калың журт кайгыланды, кансырады...
Катардап көтөрө албай бай дубалды.

«Себебин бул укмуштун ким табат», – деп
Ырчылар жар чакырды, күүгө салды.

Бири айтты: «Асыл таштан койгун», – деди,
Бири айтты: «Ак боз бээ сойгун», – деди.
Асыл таш алтын менен койсо дагы
Токтобой дубал көчүп кулай берди...

Тартышты капаланып калк убара,
Ойлонуп табалбады көп улама.
«Мен чечем бул түйүндү», – деп сүйлөдү
Жылаң бут, ак сакалдуу бир карыя.

Карыя токсон жашка келген экен,
Кыдырып бүт дүйнөнү көргөн экен.
Акылы алмаз менен болоттон курч,
Алыскы бир ажайып жерден экен.

Качанкы чечилбеген сырды угууга,
Калайык жабылышып кулак түрдү.
Сакалын оң кол менен сылап алып
Салмактуу коргошундай сөзгө кирди:

– Калп болбойт карыяңдын айткан кеби
Калайык, акылыма көнсөң, – деди, –
– Түк көчпөйт бул дубалың кылым бою,
Тируүлөй бир кишини көмсөң, – деди.

Башка сөз айтканы жок, басып кетти,
Карыя кайырдашып колун булгап.

Об этом задумывались мудрецы,
Об этом куплеты слагали певцы.

– Зарежьте коня, – говорили одни.
– Нет, золото надо в основу стены.
Но и самоцветы стену не спасли,
Какие-то силы её разнесли.

Измучившись, люди хотели понять,
Какая причина развала опять.
И вдруг увидали: явился босой
Старик незнакомый с седой бородой.

Узнали, что лет девяносто ему,
Что равного нет старику по уму,
Что он исходил, повидал белый свет,
Что в дальней священной стране его след.

Послушать пришельца собрался народ.
Что скажет он людям, к чему подведёт.
Он бороду в правую руку собрал,
Слова, тяжелее свинца, он сказал.

– Обман не ищите в словах старика,
Живого заройте в стене, – он сказал. –
Стена неприступною будет века,
Когда вы поверите мне, – он сказал.

И больше ни слова. Рукой помахал,
Куда-то шагнул и из виду пропал.

Кандай деп эки жолу сурабастан
Баштарын жерге салды эл тунжурап...

– Кайсы эр бул кызматка чыгар экен,
Бул дубал эр канына кумар экен, –
Деп, ырдап бир топ ырчы элди айланып
Күн бою жар чакырды эчен-эчен...

Бирөө да «мен чыгам» деп сөз катпастан,
Мостоюп карап турду дудуктанып.
Обдулуп он үч жашар бир жетимче
Сүйлөдү жаман тонун чечип салып:

– Уктум да шашкан бойдон келдим, – деди,
Мен даяр тезден гана көмгүн, – деди,
Арманым дүйнөдө эч калбайт го
Жарасам керегине элдин, – деди.

Жаш бала бай дубалга барып турду,
Көпчүлүк күрөк менен чачты кумду.
Аңгыча алсыраган, жалбарыңкы
Боздогон муң-кайгылуу үн угулду...

Бир караан шашып, чуркап келет экен,
Бул караан жаш баланын энеси экен.
Атадан жетим калган жалгыз уулун
Алпештеп, айнегим деп эркелеткен.

– ...Кулунум кучактайын мында келчи,
Кууратпа карыганда апакенди.

А люди стояли ошеломлены,
Как быть и что делать, не знали они.

– Стена жаждет крови. Кто к жертве готов? –
Глашатаи спрашивали храбрецов.
Людей день за днём обходили они,
Согласных же не находили они.

Никто не сказал: «Я иду. Я готов».
Угрюмо стоят, как немые, без слов.
Лишь юный сиротка тринадцати лет,
С плеча сняв шубейку, промолвил в ответ:

– Пришёл я сюда, чтоб сказать об одном:
Готов я, меня закопайте живьём.
И если народ от врагов я спасу,
То жизнь свою в жертву не зря принесу.

Юнец прислонился к стене крепостной,
Закидывать стали сиротку землёй.
Вдруг плачущий голос вдали зазвучал,
Печали и горя высок был накал.

Вдали замелькал силуэт. Это мать
Бежала родную кровинку спасать.
Она без отца воспитала его
И зеркальце-свет называла его.

Ко мне подойди, жеребёночек мой,
Тебя обниму, стану рядом с тобой.

Көмбөгүн, жалгызымды көмбөгүн, – деп,
Көзүнөн жаш куюлуп ыйлап келди...

– ...Ыйлабай көз жашыңды тыйгын эне,
Ырайым жетимиңе кылгын эне.
Жаныңдан артык көргөн тууган элдин
Жалгызың жарап кетти керегине...

– Уулуңдун убайын көрөм деп, тиленип,
Ушундай ишке арнап бакпадыңбы.
«Эркетай элиң үчүн курман бол», – деп,
«Эч качан унутпаймын айтканыңды».

Энеси элге карап сөз баштады
Маанисин байкап туруп айткан кептин,
– Ата журт кызматына жанды берип,
Айланам, ак сүтүмдү актап кеттиң!..

Жалбарды жалгызына, беттен өптү,
Аарчыды жашка толгон эки көздү.
Колуна күрөк алып кайрат менен,
Көмүүгө баласына кумду септи.

– Энеке бул кылганың адамчылык,
Жүрөгүң акак, бермет таштан тунук.
Өтөбөй калайыктын бир кызматын,
Жүрбөймүн жер бетинде адамсынып...

Коштошуп өбүшүштү эне, бала,
Кайраты бул экөөнүн ташкан дайра.

Сыночка не надо живьём зарывать! –
Кричала, рыдая, несчастная мать.

– Не плачь, моя мама, слёз горьких не лей,
Будь, милая мама, опорой моей.
Ты в сердце, любимый народ, и в судьбе,
Я рад, что могу быть полезен тебе.

Скажи, моя мать, не для этого ль дня
Одна ты с надеждой растила меня?
Ты мне говорила: «Сынок дорогой,
Стань жертвой святой за народ свой родной».

Тогда, повернувшись к народу лицом,
Такие слова мать сказала с трудом:
– Себя за Отчизну ты в жертву обрёк,
Моё молоко оправдал ты, сынок.

Страдая, слезу вытирала она,
Прощаясь, лицо целовала она.
Лопату схватила в отчаянье мать
И сына песком начала засыпать.

– В поступке твоём человечность видна,
Сердечность, как жемчуг, чиста и ясна.
Ты честь защитила мою, сберегла,
Ты, милая мама, мне силу дала.

Они обнялись, попрощались навек.
Их смелость – течение бурное рек...

Кум толуп алкымына келген кезде,
Шып этип жетип келди да карыя.

– Көмбөгүн бул баланы ачкын, – деди,
Чеп курбай үй-үйүңө кайткын, – деди,
Көтөрбө чеп, коргондун кереги жок,
Кордукка мындай балдар бербейт элди.

– Киришсе ким да болсо чеп тургузат,
Чеп-ылай, каптап кирсе душман бузат.
Балдарың баары ушундай өсүп турса,
Багынтып бул жүрөкттү ким коркутат?!

– Черди жаз. Тепкин шапар, кургун сайран
«Чеп жок» – деп, кайгы тартып кам санаба.
Кандай жоо басып кирип баш ийдирмек,
Турганда мындай эне, мындай бала!..»

Песок уже, кажется, шеи достиг...
Но тут появился тот самый старик.

– Сынка откопайте, отруйте, – сказал, –
Стену крепостную не стройте, – сказал. –
Когда из народа такие сыны,
Страну от врагов защищают они.

Из камня и глины стена не спасёт,
Навалится враг – и стена упадёт.
Детей воспитайте на благо страны!
Любовью к Отечеству люди сильны.

Живите свободно, дружны и вольны,
Не надо бояться, что нету стены.
Врагам же склонённых голов не видать,
Когда есть такие, как сын и как мать.

Эзилгем

Көлдөп жашым, бай алдында эзилгем,
Бир эчкиге жыл маалына кесилгем.
Байбиченин көк көсөөсү элестеп,
Жатсам-турсам такыр кетпейт эсимден.

Кой артында кокуй тартып ыйлагам,
Эртели-кеч жаш жанымды кыйнагам.
Күн батканда бай үйүнө мен келсем,
Бай баласы камчыга алып «сыйлаган».

Кайтаргамын түндө байдын эшигин,
Терметкенмин бай уулунун бешигин,
Сагалагам, артса экен деп, кудайлап,
Боору ачыбас чылгый карын кешигин.

Түндө жатсам төө комуна оронгом,
Көк көгөнгө бүткөн боюм боёлгон.
Бутта чарык, катып жондо куур тон,
Азап менен жабыр тартып торолгом.

Сенделиңки, курсак ачка тойбогон,
Бай балдары чымчып, чоюп ойногон.
Ошондо да кың дебестен жалдырап,
Баш көтөрүп тике карап койбогом.

Мен жаш жетим оор күндөрдү кечиргем,
Кайгы тартып жүрөк күчүн кетиргем.
Жадыраган кызыл нурга эртелеп,
Өктөбүрдө бутта тушоом чечилген.

Жер алган кедейлерге

Сен кимдерден кем элең,
Чоң курсак байга жем элең,
Узун күн кылып кызматты,
Кешигин байдын жээр элең.

Киренди кирип бир байга,
Бир эчки алып алты айга,
Күнү-түнү тыным жок,
Жүрдүңөр кыйла убайда.

Чоң курсак байлар чердеңдеп,
«Беш эчки саан бергем», – деп,
Камчысын үйрүп келүүчү,
«Көңүмдү чаап бергин», – деп.

Бай менен молдо биримдик,
(Көзүңдү таңып зордогон)
Арка кылып «кудайын»
Жолуңду антип торгогон.

Жайында жайлоо көрбөдүң,
Көөмөйүң катып чөлдөдүң,
Какталып күнгө иш кылып
Залимге кеткен эмгегиң.

Жонуңду күнгө кактадың.
Байлардын тамын сактадың,
Эмгегиңден ажырап,
Бир күн тынып жатпадың.

Мынакей келди төңкөрүш
Кедейге арнап жер бөлүш!
Бул ишке минтип жол ачкан
Улуу Октябрь көңтөрүш.

Келди кедей заманың,
(Колуна тийип амалың).
Бай-манап калса жашынып,
Айдатып барып камагын.

Коштошордо

Алыс сапар тарта турган паровоз
«Токтой турчу» деген сөзгө карабас,
Муунум бошоп, бүткөн боюм калтырап,
Өптүм сени аккан жашым аралаш...
Ылдам поезд, бир заматта жоголгуң,
Жарым кетти жаш денемди жаралап.
«Өнөр билип, бир кезекте келерсиң,
Өлбөй тирүү жүрөр болсоң – саламат!»

Кырманда

Саратан сайрайт, күн кайнайт,
Керимсел толкуп, жел айдайт,
Сарманат талаа өңдөнүп,
Эмгекти сүйүп тил байлайт.

Ак бешилик, ак асман
Түмөндөгөн сан караан,
Кызылын ылгап бир жакта
Жемиштер толуп сандаган.

Шыгырап алтын ылганып,
Шымаланып абам чыңдашып,
Эмгектин казып маңызын,
Тырмоочу шыңгыр ырдалып.

Көз бүркөп закым тунарып,
Ойноктоп көктө буралып,
Ошондо абам күч байлайт,
Колуна балбан кубанып.

Сермелип тынбай бешилик,
Зыңгырап жатат чертилип,
Абакем талбай эмгектен
Маңдайдан тери көшүлүп.

Күн жалын көктө турганда,
Ысык жел бетке урганда,
Күлгөнү талаа жаңыртып,
Күжүрмөн абам кырманда.

Билим

Эпке көнбөй калтаңдап,
Карандашты бек кармап,
Тайтаң-буйтаң буйталап,
Жазып жатат беш бармак.

Үйрөң-сүйрөң чиймелем,
Өз-өзүнө сүйлөнөт,
Окуу десе, ынталып
Абам билим үйрөнөт.

Карс-карс күлүп каткырып,
Ачып көңүл шат кылып,
Окуу-билим жыргалын
Көкүрөккө жат кылып!

Сезимдер жандуу тирилди,
Жүрөктүн даты күбүлдү,
Эмгектин досу абамдар,
Алгыла, алтын билимди!

Өткөндү кайра эскербе

Көп күйдүрүп жүрөктү
Сүйгөн кезим өткөн чак.
Көкүрөктү каптаган,
Күйгөн жалын өчкөн чак.

Бир кезде мен да жалбарып,
Садага кылдым жанымды,
Ал кезде сен да терс карап,
Сындырдың далай шагымды.

Уктабай түндө толгонуп,
Үшкүрүп сени эстегем.
Уу жуткуруп жаш жанга,
Уялбай басып кетчү элең.

Жакшы сөздү, жакшы ырды —
Сага арнадым, ырдадым,
Жалынган жашты бир карап —
Жалооруп ырайым кылбадың.

Көргөндө сени көңүлүм,
Майдай эрип жибиген.
Ошончо сүйүп жүрсөм да,
Укпадам жооп дилиңден.

Ошентип өткөн жаш өмүр,
Өчкөн чөптөй саргарып,
Карганда неге айтасың,
Качанкы сөзгө жалбарып.

Жаш кезде неге ушундай,
Жалбарып көңүл айтпадың
Башканы сүйүп, башка ырдап,
Башканын ырын жаттадың.

Өчкөн от кайра тамар жок,
Өткөн жан кайра жанар жок.
Кайрылып келбейт көңүлүм,
Каргышты бузар чамам жок.

Алтын сөз далай корогон,
Келбетинди сүрөттөп.
Акыркы күндө жалынба,
Ал кезде болбой тилектеш.

Жүрөгүм жанып өчкөн кез,
Көңүлүм калып кеткен кез,
Өткөн өмүр — өчкөн жан,
Өткөндү кайра эскербес...

Гүл турмуш

Гүл турмушта жадырап,
Күлө турган кез ушул.
Күн нурунда сайрандап,
Жүрө турган кез ушул.

Эл достугу аскадай,
Бузулбаган кез ушул.
Эркин учуп туйгундай,
Кыз ырдаган кез ушул.

Тоонун жакшы гүлүндөй,
Өмүр өскөн кез ушул.
Толкуп жаткан деңиздей,
Көңүл өскөн кез ушул.

Майдан ыры

Жайнап өскөн гүл мына,
Жашыл сайма түр мына,
Жаркыраган алтын туу
Жайдар сонун күн мына.

Булбул сайрап талдагы,
Чолпон балкып таңдагы.
Өлкөм бүгүн шаңданат:
Жыргал, күлкү майрамы.

Кызыл-тазыл кийинген
Кыз-келиндер бир сонун,
Кырка-кырка тизилген
Жаш берендер бир сонун.

Асман менен айланган
Канаттуулар бир сонун,
Жаркын турмуш сакчысы
Жарактуулар бир сонун.

Эркелеген таалайга,
Элим бүгүн каткырат,
Эркин өсүп тапталган,
Шумкар бүгүн талпынат.

Эрик кызы

Таң сүрүп, жарык атканда,
Эрик жел ойноп чапканда,
Уяда жаткан үргүлөп,
Балапан канат какканда,
Каптап турган сур булут
Кеткенде калбай асманда,
Көкөлөп учтуң шаң менен,
Нур жутуп эргип асманга.

Чарк айланып, чарк уруп,
Барабанды тарс уруп,
Кызылга бойду безедиң,
Белиңе кайрат тартынып,
Билимди жуттуң булактай
Сезимиң, оюң артылып.
Канатың өстү жибектей,
«Ак саргыл жүнүн» калтырып.

Шаңшытып чалып комузду,
Сайраттың булбул добушту.
Саймалап турат жаңылык
Шибердүү, жаңы конушту.

Жибек саамай, акак тиш,
Салындың кызыл жоолукту,

Жаңынын салтын колдонуп,
Жоготтуң эски жорукту.

Туш-туш жактан добулбас
Чыгарды сонун көркүңдү.
Мөмөдөй болуп мөлтүрөп,
Жаштардын шаңы өөрчүдү.
Куттуктап, мактап тоюңду,
Жүрөктүн күүсү чертилди.

Поэмалар

Поэмы

Шейт!

Эмел, Коздур, Кудубек, Сарча болуп омон-десем Матейсиздорбу.
Мен келгенден бери Матейсиздин. Матейсиз мибросеиз
деши Матейсиз, мибросеиз гелгизинен босомин.

Турмушунду кандай? Уйдун турмушун кандай? Кудубек,
Кобуна Сарчагайдын оту салмадым. Куду түшкөн
Киримейт. Айтканда кандай? Матейсиздин? Матейсиздин кандай?

Матейсиз! Биринчи бундунда салмадым. Эмел, Эмел салма
салмадым. Матейсиздин, салма дейт Кудубекдин Матейсиз
Каларайт. Эмелдин эмелден башка салмайт дейсең...
Булдунда Кудубек, салма менен бирге Матейсиз - бул бирге
Эмел. "Матейсиздин Кудубектин, Матейсиздин
дуалары билбайт дейт сөз рас Эмел.

Матейсиз! Эмел салмадым. Матейсиздин. Көп түшкөн
Матейсиз, салма Тарайт. Кудубектин Көп түшкөн, Кудубек-

- Тесирларга Көп бироту түшкөн. Матейсиздин
Кудубектин... Кудубектин Көп түшкөн. Матейсиздин
Матейсиз.

Матейсиздин Кудубектин Эмелдин? Кудубектин Көп түшкөн. Матейсиздин.
Матейсиздин Кудубектин Кудубектин Кудубектин Матейсиздин.
Сарча менен Кудубектин Матейсиздин. Матейсиздин Көп
Көп. Эмел Матейсиздин Кудубектин, Матейсиздин Көп түшкөн.
Матейсиздин, Көп түшкөн, Кудубектин Кудубектин.

Көп!

Матейсиз

9/11/42.

адрес: Матейсиз, Спортивный переулок
№5 Матейсиздин

Аскер курсунан жазылган
Жоомарттын каты.

Өнүмдө көргөн түш

Саймадай гүлгө жарашкан
Сайраган булбул үнү эле,
Акындын көөнүн толкуткан
Ай жарык, жылуу түн эле...

Элимдин болгон дарканы
Эрлерди өткөн эстедим,
Учуна чыкпай кыялдын
Үргүлөп уктап кеткемин...

Жылдыздай калкым жыбырап,
Жыйналып жыйын куруптур,
Шарпылдап долу Ысык-Көл,
Шамалсыз толкуп туруптур...

Көп үйлөр катар тигилген,
Көк ала майдан шиберге,
Шыңкылдап кыздар отурат,
Жибектен соккон килемде.

Атандар жатат чөгүлүү,
Алтындар жатат төгүлүү,
Асаба туулар кылкылдап,
Адамдын толкуйт көңүлү...

Аңкыган жыты жыпардай
Айлана көркөм караса,
Кубантып жанды нур чачат,
Күн менен чолпон жанаша...

Шааниге салып асманды
Шаңшыган бүркүт көрүнгөн,
Жаркырап, балкып ай чыгып,
Жарыгы жерге төгүлгөн...

Сызылат тоодон жылтылдап,
Сымаптай суусу булактын,
Комузду коштоп кубулжуйт
Коңур күүсү кыяктын...

Тамаша... сайран... салтанат
Таң калып карап турамын.
«Кандай той, кандай жыйын?» – деп,
Кара чач кыздан сурадым.

Жоодурап турган сулуудан
Жоопту мындай угамын:
— Обочо турган карыя
Ошондон барып сурагын.

Ак боз ат минген бир киши
Агарган сакал карга окшойт,
Далысы шумкар мүрүдөй
Далайды көргөн жанга окшойт.

Маңдайы сары жылдыздай
Балбылдайт эки көздөрү,
Он миң-сан элди каратат
Оозунан чыккан сөздөрү...

Кабылан сындуу карашы
Кайратка бүткөн эр экен,
Агасы болгон журтунун
Акылга дыйкан эме экен...

Баш ийип, колун куушуруп
Барганда басып жанына,
Башкача назик үн менен
Баштады сөзүн карыя:

«– Келет деп сени күткөмүн
Керемет жыйын сонунга,
Сүйлөй бер кандай кебиң бар?
Сүрдөнүп, уулум, корунба!..

Сагынып тосуп аламын,
Саламын сендей баламдын,
Таалайың тилеп картайган
Тааный жүр, Бакай абаңмын.

– Карачы калкым чогулду
Кайратка ташып эреркеп,
Кадырлап баккан балдарын
Казатка бүтүн жөнөтмөк...

– Кара курч болот зулпукор
Кармагын, сага жасаттым.
Айтылуу кыргыз кулуну
Ардагым сага жасаттым...

– Ай чапчып турган аргымак
Минет деп сага камдадым,
Айтылуу кыргыз кулуну
Киет деп сага камдадым.

– Өрүшкө толгон калың эл
Өстүргөн сени топ ошол,
Өчөшкөн кара душманды
Өрттөөчү кызыл чок ошол!..

– Береги турган шаңданып
Бежинди чапкан кол ошол,
Бейлинен танган душмандын
Бетине бүткөн шор ошол!..

Айбанбоз минип алдыма
Айбыкпай колду баштадым,
Кылымдан балам көрбөгөн
Кыргыздын жоодон качканын.

– Жалындай тийгин душманга
Жашынып үйдө жатпагын,
Батамды, уулум, берейин
Бабаңдын даңкын актагын!

— Куралын таштап колунан
Кулдукка кыргыз көнбөгөн,
Кыяндай каптап келсе да,
Кыргызды душман жеңбеген!..

– Эрлерди көрсөм деп ойлоп
Эзелтен көксөп самадың,
Көрсөтүп баарын чыгайын
Көзүңдү жумбай карагын!

– Тээтиги
Маралдай сулуу ат минип
Башкарып турган көп элди,
Башкача бүткөн көркүнө
Башкалар кайдан теңелди!

– Айчылык жерден кыйкырса
Ажыдар качкан үнүнөн,
Алдынан чыдап чыгалбай
Ак жолборс корккон сүрүнөн...

– Туулуп, өсүп жоо сайып
Тундурган элин жыргалга,
Асманда ай, күн тутулат
Ачуусу келип турганда...

– Аккула атын ойнотуп
Айбалта, найза өңөргөн,
Паанайын ачып кыргыздын

Бактысы үчүн төрөлгөн
Абакең Манас шер ошол!

– Тээтиги
Саамайын артка өрдүрүп
Сарала минип көрүнгөн,
Каарданып кыйкырса
Кара таш тептең бөлүнгөн...

– Таласка келип жердеген,
Кыргызды келип элдеген,
Кылычынан кан тамып
Кыргында намыс бербеген.

– Канжарын жалаң байланып
Касташкан жоосун жалмаган.
Кармаша келген душманды
Кара койдой айдаган!..

Алтын айдар чок белбоо
Алмамбет деген эр ошо!..

– Анагы
Көк ала тулпар аты бар
Көк соот темир жамынган,
Кайраттанып үн салса
Какшалдын тоосу жаңырган.

– Караанын жоонун көргөндө
Кабыландай чамынган,

Качырып найза салганда
Кара кан суудай агылган,

– Чаалыгып күчү бошобой
Чалгындын жолун талашкан,
Кекенип жоого киргенде
Кем сайбаган Манастан.
Арстаным Чубак эр ошол!

– Кечээ
Көкөтөй кандын ашында
Көп болгон кызык укпаган,
Калмактын алпы Жолойго
Кармашып балбан чыкпаган.

– Калкымдан намыс кетет деп,
Кайгырган Манас кансырап,
Ачуусу келип кумсарып,
Алдында атын камчылап.

– Калдайып турган кыргызга
Кайрылып Манас сүйлөгөн,
Баркымды күлдөй учурбай
Балбанга түшөр ким? – деген.

Картайып жашы калса да,
Калк үчүн түшкөн балбанга,
Кайышып Жолой жыгылган
Капшырып абаң чалганда.

— Катаган деген эл менен,
Кара тоо башын жердеген,
Кыйлага даңкы угулуп,
Кыргыздан намыс бербеген.
Кырааным Кошой ал ошол!

– Тээтиги
Кенжекедей жары бар,
Желмаяндай малы бар,
Алдындагы чал куйрук
Асмандап учат жаныбар.

Тогуз уул кенжеси,
Тоо бүркүттөй келбети,
Көйкапта жатып тартканын
Көрбөгөн адам пендеси.

Жети жыл жердин астында
Желмогуз менен алышкан,
Жыландар арбап жатса да,
Жыгылган эмес намыстан.
Эр Төштүк деген дөө ошол!

– Тээтиги
Сүмбөсүндөй жарактын,
Сүйгүнчүгү Манастын,
Кундагындай жарактын.
Кубанычы Манастын.

– Кара калпак кийгени,
Кара тулпар мингени,
Кырк чоронун мыктысы
Кыран куштай тийгени.
Ардагым Сыргак ал ошол!

Кеңеши болгон Манастын,
Келбети болгон Таластын,
Акылы болгон Манастын,
Ардагы болгон Таластын.

Ак жоолуктун ичинен
Акылмандуу жан эле,
Келер ишти болжогон
Керемети бар эле...

– Атасынын төрүндө
Ак марал менен уктаган,
Узун чачтуу пендеден
Укмуштуу мындай чыкпаган.

– Абакең Манас өлгөндө,
Алыстан уста алдырган,
Айтылып элде калсын деп,
Ак күмбөз өзү салдырган.

– Уулу кыраан төрөлүп
Ууга бышкан жатыны,

Уламадай сөз тапкан
Ургачынын асылы.
Каныкей апаң тетиги!..

– Жазбай тартып атаны
Жалаң кылыч байлаган,
Кунун кууп Манастын
Коңурбай дөөнү жайлаган.

Ак шумкардай куш салган,
Айчүрөктөй кыз алган,
Семетей агаң келатат
Артында үлгү иш калган.

– Тээтиги
Керилген тоону ашкандар,
Кештелүү калпак жаш балдар,
Канчоро менен Күлчоро
Калкыман чыккан арстандар...

– Ак куунун үнү угулат
Асманды балам карачы,
Алтындай күнгө чагылган
Айчүрөк жеңең канаты.

– Анагы
Ак бараң мылтык асынып
Ак зоодон тике секирген,
Куугунду көрүп зар ыйлап
Куу эчки каргап өкүнгөн...

– Бел чечип үйдө жатпаган,
Мээлесе жаздым атпаган,
Кайберен менен кармашып
Казасы жеткен аскадан.
Кожожаш мерген ал болот!

– Адырлуу тоону арытып
Асынган келте жаш бараң,
Атасы өлгөн зоокадан
Аркы-терки аттаган.
Молдожаш деген шол болот.

– Туйгундай эркин желде өскөн,
Туулуп нойгут элде өскөн,
Алгыр куш салып жаа тартып,
Арытып далай жер кескен.

– Эркекче кийим кийинип,
Эркинче дуулап жыргаган,
Дарканы болуп журтунун
Тагдырга моюн сунбаган.

– Берендер менен беттешип,
Бел болгон элге көп жылы.
Качырган жоосун куткарбас,
Какшаал тоонун тунжуру.

Жай күнү төккөн мөндүрдөй,
Жаадырган огун жебенин,

Кагылам, салтын үйрөнгүн
Кабылан Жаңыл эжеңин!

Азапка башы чалынган
Айым деп кырчын Абылды,
Көк туйгун куштай эргиген!
Көрдүңбү эжең Жаңылды!

– Тээтиги
Кулундай сындуу аты бар
Кундуздай чачы кубулган,
Арстаны кыргыз кызынын
Атадан артык туулган...

– Кечээ
Кеңколдун бою түзөңгө
Кериле айыл конгондо,
Дубандын баары чогулуп
Дуулаган чоң той болгондо,

«Байгеден байтал чыкпайт», — деп
Басынтып Манас сүйлөгөн,
Көбүрүп суудай толкуду
Көрбөгөн мындай дүйнөдөн...

Кылчайып найза сундуруп
Кызыкты эжең баштамак,
Арага Чубак түшпөсө
Арстанды сайып таштамак.
Айтылуу Сайкал ал ошол!

– Уулдары түгүл кыргыздан
Ургаачы кыраан төрөлгөн,
Садагам, балам, үлгү алгын
Зардалым Сайкал эжеңден!

– Кадимден бери казатка
Качырып кирген элиң бар,
Уу болуп жоого чачылган
Ушундай укмуш тегин бар,
Учуна чыгып душманды
Уйпалай турган эбиң бар!

– Алдыңан чыккан жыланга
Ажалдын чогуң кызганба,
Кара чаар жолборстой
Кайрылып тийгин душманга,
Айбыгып тизе бүкпөгүн
Артыңдан сүрөр биз бар да!..

– Абакең Манас баатырдын
Арбагы барат сен менен,
Зардалым кыргыз калкынын
Салмагы барат сен менен!

– Кылчайып качпас кырк чоро
Кылычы барат сен менен,
Кызыкты салып душманга
Кырышы барат сен менен!

– Жылоодон алып жетелеп,
Жыгылсаң өйдө жөлөйүн,
Машыккан жайым бар эле
Майданга баштап жөнөйүн!..

Кан агып суудай оргутан,
Казатка бара жатасың,
Алакан жайдым, кулунум,
Арстандар берсин батасын!..

Карыя муну айтканда,
Калың журт гүлдөй кулпунат,
«Басынтып жоону жеңгин», — деп,
«Бактылуу бодуп келгин», — деп
Батасын берди чуркурап...

Ак мөңгү эрип эзелки
Суумдан иче кечкин дейт,
Ачылган гүлдөр жүгүнүп,
Аралап терип өткүн дейт,
Кучагын жайып Ысык-Көл,
Салкындап түшө кеткин дейт.

Асмандап турган чокулар
Ар дайым чыга кеткин дейт,
Тоодогу булбул тил безеп,
Токтогун, уга кеткин дейт.
Токтогул сунуп комузун,
Толкутуп күүнү черткин дейт.

Алдыман чыгып бөбөктөр,
Агатай аман баргын дейт

Энелер айтып алкышын,
Эңишке сени салдым дейт,
Кулдукка бизди калтырбай
Куткарбай жоону сайгын дейт.

Башымды өйдө көтөрүп,
Бакайды таппайм издесем,
Алдымда буудан токулуу,
Алыска сапар жол кетем,
Өңүмдө көргөн иш экен
Үргүлөп жатып түш десем

Сон наяву

Я ночью внимал соловью:
Нет, не пел – вышивал он цветок!
Очаровывал душу мою
Тёплой ночи лунный поток.

Вспомнил песни я старых певцов,
Вспомнил сказочных я храбрецов
И, чудесной мечтой усыплён,
Увидал удивительный сон.

То не в звёздах сверкал небосвод –
На поляне стоял мой народ,
И хоть не было ветра тогда,
Иссык-Куля шумела вода.

Показался и скрылся орёл.
Из-за облака месяц взошёл,
Озарил он сто бунчуков,
Озарил он рать смельчаков,

Озарил стремительный ключ,
Ртутью бешеной мчавшийся с круч...
С гудким плеском вступили в союз
И карнай, и кияк, и комуз.

На коне сидел человек,
С бородою белой, как снег,
И его в морщинах чело,
Как звезда, сияло светло.

Я решился взглянуть на него:
Соколиная грудь у него,
Как у барса, отважен взор,
Меч остёр и разум остёр.

Много видеть пришлось старику
На тяжёлом, на долгом веку.
Полновесны его слова:
Он – всего народа глава.

Произнёс я старцу привет,
Поклонился ему до стремян,
И сказал мне тихо в ответ
Поседевший в боях великан:

– Сын мой, знал я, что ты придёшь,
Здесь и старцы, и молодёжь,
Перед тобой – твой предок Бакай;
В бой идёт напоследок Бакай.

Посмотри: все силы напруг
Твой свободолюбивый народ.
Угрожает свободе враг,
И народ собрался в поход.

Острый меч возьми у меня:
Он святою местию блестит.
Для тебя оседлал я коня:
Он до самой луны долетит.

Ты помчишься, ты крикнешь врагу:
«Никогда я не побегу!
Нашей чести народной не тронь:
Для врага наш народ – огонь!»

Сын, поверь словам старика:
Много раз я водил войска, –
Никогда не бежал киргиз,
Крепко дети его дрались!

Твой народ и в горе велик,
Он в неволе жить не привык.
Только смелых любит Бакай:
Самым смелым не уступай!

Вражье войско в правой борьбе
Одолеют богатыри.
Всех сейчас покажу тебе, –
Не моргая глазом, смотри:

Видишь, конь красив, как марал?
Видишь, грозен седок-исполин?
Седока твой народ избрал
Предводителем храбрых дружин.

Он в народных недрах возник,
Никому не подобен он.
Вскрикнет – землю разверзнет крик,
Взглянет – вздрогнет змей и дракон.

Не своём скача Аккуле,
Он врага сокрушал не раз.
Мир принёс он твоей земле:
Это – праотец твой Манас!

Рядом – всадник с длинной косой,
Богатырь, полководец, мудрец.
На врага налетая грозой,
Он драконов гнал, как овец.

Кто сравнится мужеством с ним?
У киргизов нашёл он приют.
Этот воин – твой побратим:
Алмамбетом его зовут!

Есть величье души в стариках.
Видишь старца с великой душой
И могучей силой в руках?
Это – дедушка твой Кошой!

Видишь юного силача?
Видишь чёрный на нём калпак?
Остриё моего меча –
Этот львёнок, этот Сыргак!

А красавицу видишь ли ты?
Нет на свете такой красоты!
Молодая Манаса жена
Высшей мудростью наделена.

Среди всех, чьи косы до ног,
Среди всех, носящих платок,
Не найти красивей, умней,
Благороднее Каныкей!

Народа счастливая мать,
Народолюбивая мать,
Семетя она родила, –
Соколёнок расправил крыла.

Сын Манаса, доблестный сын,
Был он тем, кто вступал в Байджин,
Стал защитой киргизских детей –
Наш любимец, наш Семетей!

Рядом – женщина, племени вождь.
В этой женщине – грозная мощь.
Одевается по-мужски,
Знают силу её руки!

Эта женщина – меткий стрелок,
Страшен зверю беркут её.
Дни проходят за сроком срок,
А глаза не меркнут её.

Много сваталось к ней смельчаков, –
Вызывала на бой женихов:
Ни один её не сломил...
Будь таким, как сестрёнка Джаныл!

Твой народ и в седые года
За свободу биться привык.
Не был счастлив он никогда,
Лишь теперь он счастье постиг.

И теперь, когда твой народ
Стал свободным в дружной семье,
Полети на коне вперёд,
Смерть и гибель неся змее!

Будь достойным сыном отца,
Разгрома врага до конца,
Свой сыновний исполни долг... –
Так сказал Бакай и замолк.

Тут воскликнул народ родной:
– Приезжай с победой домой!
Зашумели вершины гор:
– Мчись горами во весь опор!

Зашумели вершин снега:
– Торопись победить врага!
Напоил меня Иссык-Куль:
– Ты теперь защищён от пуль!

Сладоустый запел соловей:
– Ты – один их моих сыновей.
Песню спой, чтоб народ затянул,
Так велел передать Токтогул.

Услыхал я детей на пути:
– Старший брат, защити, защити!
Услыхал голоса матерей:
– Ради нас ты врага убей!

Вспыхнул в сердце моём огонь.
Я проснулся. И наяву
Увидал: оседлан мой конь,
Он жуёт пред походом траву.

Перевод С. И. Липкина

Кыздын канаты

Алыскы тоонун боорунда абышка кем-пир болушат. Алардын эркелетип баккан Сырга деген жалгыз кызы болот. Сырга учкучтар мектебин бүткөрүп чыгат. Сырганын ата-энеси жайлоодо колхоздун малын баккан атактуу кишилерден болот.

Сырганын энеси катуу ооруга учурайт. Чек арадагы биздин аскерлердин командованиеси тезинен жардам сурап, борборго кабар кылат. Борбор самолёт жибермек болот. Бирок, учкучтардын эч кимисине алыскы тоонун арасы тааныш эмес, конуучу аянтчаны таап конуу кыйын. Картаны караганда Сырга өзү төрөлүп өскөн жайлоо экенин билет. Ал жердин түзү, кыры Сыргага тааныш. Учууга Сырга суранат. Поэманын бул бөлүгүндө Сырганын жерине учуп барып, оору энесин ажалдан куткарып алгандыгы айтылган.

**Асманда сызып баратып,
Алдына Сырга карады,
Жаштыкты өскөн тааныш жер,
Жазбастан баарын санады.**

Көчкөндө жүктөр кулаган,
Кыяны Сырга тааныды.
Көгүчкөн салган көк жарга
Уяны Сырга тааныды.

Жыландай жаткан ийрилип,
Жолдорду Сырга тааныды.
Күүгүмгө чейин гүл терген,
Жолдорду Сырга тааныды.

Жашынмак ойноп бекинген,
Таштарын Сырга тааныды.
Алдастап булак аскадан
Акканын Сырга тааныды.

Жашында ойноп жүргөн жер
Шаттыкка салды Сырганы.
Чабытта куштай айланып,
Шаңданып Сырга ырдады:

– «Жомокто ишти чын кылган,
Керемет менин заманым,
Ак кептер учуп жетпеген,
Асманда кетип барамын.

Кыбырап жүргөн жаныбар,
Кызыгып мага карагын.
Көк зоодон эргип чуркаган,
Кийиктер, мага карагын.

Көз жетпей көктө чиренген
Бийиктер, мага карагын,
Күнчүлүк жерге талбаган,
Күлүктөр, мага карагын.

Асылса душман бузалбас,
Аскадай таалай тургузган.
Алдынан чыкса калың жоо
Арстандай чапчып ыргыткан,
Алдейлеп мени өстүргөн,
Айланамын кыргыздан».

Салкындап соккон шамалга
Жайкалган жайдын тулаңы.
Жадырап гүлдөр ачылып,
Жайлоонун толгон убагы.

Булутсуз асман көгөрүп,
Толкунсуз көлдөй көрүнгөн.
Колхоздун айлы мемиреп,
Күн нуру көктөн төгүлгөн.

Күркүрөп жаткан дайранын
Кулагың тунат шарына.
Чар тарап толуп жайнаган,
Жайлып жаткан малына.

Айыл четинде өргөөнүн
Ичинде элдер топтолгон.

Кыңкыстап алсыз үн чыгат
Кыйналып жаны онтогон.

Оорунун башын жөлөгөн,
Карыя баткан кайгыга,
«Кантемин, эмне болом? – деп,
Кабарды салган айлына.

Кемпирдин кетип шайманы
Үзүлүп кете жаздады.
Алагар көзүн алайтып
Арманын айта баштады:

– «Карыганда төрөгөн
Сыргамды көрбөй өлөмбү?
Карыган өмүр жашарган
Жыргалды көрбөй өлөмбү?
Кагылайын эрмегим,
Эстесең боло энеңди?»

Айтканда кемпир бул сөзүн
Асмандан дабыш угушту,
Жашы дебей, карт дебей
Жабыла чуркап чыгышты.
Чагылат күнгө самолет,
Таңыркап карап турушту.

Күркүрөп чыккан үнүнө
Жайылып жаткан мал үрктү,

Кишинешип айгыр, бээ
Айлана чуркап тай үрктү.

Желедеги кулундар
Тыбырчылап туйлады.
Сайгак кууган эмедей
Чуркап барат уйлары.

Чырылдап торгой асманга
Көтөрүлүп ал учту,
Уя басып уктаган
Канаттуунун бары учту.

Уламдан улам жакындап,
Үнү кулак тундурду.
Илгерки тааныш жерине
Имерип келип кондурду.

Туш-туш жактан айылдан
Бары чуркап келатты.
Келин, кызы, кемпири
Чалы чуркап келатты.
Энтигишип жаш балдар
Дагы чуркап келатты.

Айласы жок оорудан
Кемпир калды туралбай,
Карыя да барбады
Кемпиринен чыгалбай.

Калган жандын бардыгы
Түп көтөрө келишти.
Тосуп чыккан алдынан
Эки киши көрүштү.
Көздөрүндө айнеги,
Башында бар тумагы,
Көп жыл көрүп жүрсө да
Таанышпады Сырганы.

Тууган элин көргөндө
Сүйүнүчү батпады.
«Мен Сырга» деп бек күлүп,
Тумакты алып таштады.

Кучакташып, өпкүлөп,
Курчап алды Сырганы
Курбу, курдаш, жеңелер
Кубангандан ыйлады.
«Ким ооруду мында?» – деп,
Сырга акырын сурады.

– Ооруп жаткан энекең
Кейибегин, чырагым.
Оору киши кайсы деп,
Кайдан билип сурадың?

Иреңи кетти кумсарып
Укканда тууган энени,
Аркасын кылчак карабай,
Айылга басып жөнөдү.

– Биздин үй кайсы, көрсөтчү,
Энемди барып өбөйүн.
Алдейлеп баккан апакем
Аманында көрөйүн.

Эшикти ачты бир келин,
Эңкейип кирди Сырга жан.
Ак сакалы жайкалып
Атасын көрдү ыйлаган.

– Айланайын атаке,
Алдыңда турган Сыргамын,
Сагынып келген кызыңды
Ый менен капа кылбагын.

– Чынбы, кулак укканы
Ата деген үнүңдү?
Кучактап алып Сырганы
Шолоктоп ыйлап сүйүндү.

Апасынын башынан
Муңайып Сырга жөлөдү.
Ким берилип сүйбөсүн
Көтөрүп баккан энени!..

– Актайын ак сүт карызыңды
Көзүңдү ачып сүйлөгүн.
Тилеги катсын өлүмдүн,
Жыргалын көргүн дүйнөнүн.

– Талыкшып жатпай, энеке,
Таанысаң боло балаңы!
«Энемдин жайы кантет?» – деп,
Доктурга Сырга карады.

Жүрөгүн тыңшап оорунун
Жылмайып доктур сүйлөдү:
Учалы азыр кечикпей
Муңайба, Сырга, жүр, – деди.

– Өлүмдөн алыс бул киши,
Куттуктап кармайм колуңду.
Өз колу менен энекең
Өткөрөт сенин тоюңду.

Бетинен нур чачырап
Толкундай Сырга кубанды.
Колуна алып энесин
Көтөрүп үйдөн чыгарды.

Жадырап күлүп баарысы
Жабыла калбай барышты,
Этият менен кемпирди
Самолётко салышты.

Күркүрөп мотор айланды
Тетигин Сырга басканда,
Ак шумкар эргип учкандай
Айланып чыкты асманга.

Көк зоонун башын кыдырып,
Көкөлөп Сырга жөнөдү.
Катуулап урган шамалга
Көздөрүн ачты энеси.

Асмандан көзүн айырбай
Карыя турду кубанып,
Калтырак басып сүйлөдү
Добушун катуу чыгарып:

– Айланайын калайык,
Абайлап дагы карачы.
Асмандап сызып бараткан
Ардагым Сырга канаты.

Талпынып куштай садага,
Таалайлуу кылдың атаңды.
Өкүнүч болбос дүйнөдө,
Өмүрүм кайра жашарды.

Канаттуу кылган адамды,
Учурган көккө баламды.
Кагылам ошол кишиден
Жасаган ушул заманды!

20

+

“Күн карбас ожа тийи,
Ай карбас берге тий.
Ай карбас тийген кезде,
Бердин суру тузго кир.”
(1936 елдан 1-февралс күнүндө
тузгус кирген ас)
1/II збт. ✓

++
Елсиз күндө карбас ай

+

Елсиз күндө карбас ай,
Зораксб бунда ирилдер,
Айбдан бети теген бай
Тазбган дайна кырлдор,

++

Галин еткан карбас,
Зиббдазбт бздор,
Кезимбсй Бердин ториксб

Жоомарттын кол жазмасынан
үзүндүлөр.

Котормолору

Переводы

Гөтеден

Караңгы түндө тоо калкып,
Уйкуга кетер балбырап,
Тунжурап талаа тим жатат,
Түн кучактап жалдырап,
Чаңдай албас жол дагы...
Шыбырабас жалбырак,
Тынч аларсың сен дагы,
Сабыр кылсаң азыраак.

Лермонтовдон

Туткун

Караңгыны баштан алып,
Жарык берчи, шат берчи!
Кара көздүү жаш сулууну,
Кара тулпар ат берчи!

Жаш сулууну элден мурун,
Катуу кысып өбөйүн.
Андан кийин атка минип,
Шамал сындуу желейин.

Айдың талаа нур балкыган,
Алыс жерге жөнөйүн!

Бирок дагы бул түрмөнүн,
Терезеси бийик го,
Кулп салынган оор капка,
Курган жанга күйүт го...

Кара көздүү сүйкүм сулуу
Кайда жүрөт болду экен?
Караңгыда мен отурам,
Кара чынжыр колдо экен.

Жашыл талаа чөбүн оттоп
Тулпар атым жүргөндүр,
Же болбосо жүгөн салып
Бирөө кармап мингендир...

Өзүм жалгыз, жолдошум жок,
Куп-куу дубал чар тарап,
Араң гана лампочкадан
Бүлбүлдөгөн от жанат.

Эшик жактан добуш чыгат,
Кароолчулар жатпады,
Тынч түндө мага угулат
Аркы-терки басканы.

Аска

Алтын булут айланып,
Аскага келип түнөдү.
Агарып аткан таң менен
Асманга ойноп жөнөдү.
Шүүдүрүм түшүп бооруна
Булуттан нымдуу из калды,
Кабагын түйүп талаада,
Акырын аска ыйлады.

Жел кайык

Агарат жалгыз жел кайык,
Көгөргөн деңиз үстүндө,
Алыстан эмне издемек,
Калтырды эмне бул жерде?

Толкундар ойноп, жел согот,
Качырап кайык козголот,
Бактыны издеп барбады,
Бактыдан да качкан жок.

Астында деңиз шарпылдайт,
Үстүнөн күн нур жаркырап,
Бороонду сурайт ал тентек,
Бороондо тынчтык барчылап.

Периште

Түн жармында учту асманга периште,
Акырын гана таттуу ырын ырдады,
Ай-жылдыздар, топтолушкан булуттар
Касиеттин айткан ырын тыңдады.

Ал ырдады күнөөсүздүн жыргалын,
Сайран курган бейиштеги бактагы.
Түркүн-түркүн дүнүйөнү жараткан,
Амалы чоң бир кудайды мактады.

Кайгы менен муңга салып асманды,
Кучагына кысып жүрдү жаш жанды.
Созолонгон ырдын күүсүн уккандын
Үнсүз, сөзсүз жүрөгүнө так калды.

Далай жылы тирүүсүндө зарыккан,
Тилек тилеп көрүү үчүн курбалын.
Асмандагы таттуу күүнү угам деп
Жерип кеткен жердин кайгы ырларын.

Абайдан

Сөз падышасы

Өлөң сөздүн падышасы, сөз тазасы,
Кыйындан кыйыштырар – эр данасы,
Тилге жеңил, жүрөккө жылуу тийип,
Теп-тегиз жумур келсин айланасы,
Бөтөн сөздөн булганса сөз арасы,
Ал акындын билимсиз бечарасы...

Мен жазбаймын ырымды эрмек үчүн

Мен жазбаймын ырымды эрмек үчүн,
Жокту, барды, жомокту термек үчүн,
Көкүрөгү сезимдүү, өткүр тилдүү,
Жаздым, үлгү жаштарга бермек үчүн.
Талабы бар, татыктуу сөзүмдү угар,
Угар дагы таратар элге бүтүн.

Шота Руставелиден

Тариелдин сүйгөнүнө жазган биринчи каты

Окуса тийген каттын сыры терең,
Толкундап жооп жазды тези менен:
«Өңүмбү, түшүмдөбү, катыңды алдым,
Көктөгү сен нурумсуң шоола берген.
Сен үчүн күйүп-жанып кайгылангам,
Капалуу жүрөк жанып жалбырттаган.
Айымсың, өмүрүмсүң турмуштагы,
Алдымда чырагымсың жаркыраган.
Жаркыным, катыңды алып Асमत келди,
Көңүлүм гүлдөй өсүп көтөрүлдү.
Жадырап күч-кубатым ташкындады,
Көргөндө жай эркеси чыккан күндү.
Берди да өзүң жазган асыл катты,
Жылмайып, күлүмсүрөп Асमत айтты.
«Келсин дейт. Тосуп чыгам болжолунан»
– Деп айтып, бүткөн боюм алсыратты.
Айтканын шыгым менен угуп турдум,
Сен күнсүң, маңдайымда чыгып турдуң.
«Келсин» деп айттырганың жеңиш – мөрөй,
Өмүрдө мен курманың, жаным курбум.
Асमतка сыйлык этип кавхар тарттым,
Алдына алтын жамбы барын чачтым.
«Бактыга шакегинди тумар кылам, –
Бир гана шакек алды Асमत жаркын.
Кетирди караңгыны жарыктыгың,

Жарамды жүрөгүмдөн айыктырдың.
Буулугуп капа болгон көңүлүмдү,
Муң эмес, күлкү менен каныктырдың.
Мына эми, баштагыдай кайгырбайын,
Тамаша, сан-салтанат сайрандайын.
Ыр ырдап курбуларым кубанышсын.
Ай жүздүү сөөлөтүңдөн айланайын».

Н. А. Некрасовдон

Жамгыр алдында

Долу добул долуланып согулат,
Асман каптап, кара булут чогулат.
Сөйкөнүшүп шыбыр айткан жанчылап,
Калың токой акырын гана кобурап.
Бирден бирге учуп түшүп жалбырак,
Чыкылдаган суук ойноп, чамынат,
Топ-топ учуп ар тараптан каргалар,
Каркылдашып, абалдарды айланат.
Кош дөңгөлөк арабада келаткан,
«Бастыр» – чап деп арабакеч кыйкырат.

Крыловдон

Карга

Айланып жүрүп асманда,
Койлор жуушап жатканда
Бир козуну бир бүркүт
Көтөрүп кетти асманга...
Көтөргөнүн бүркүттүн
Көрүп калды бир карга.

«Уятсыз бүркүт экенсиң,
Уялбай козу көтөргөн,
Ушуну балбан деп мактап,
Убара болдук эзелден...
Канатты күүлөп кагайын,
Тырмакты катуу салайын,
Бүркүттөй коркок болбостон
Бир семизин алайын».

Деп айтып карга дагы учту,
Бир койго келип жабышты.
Илинип калып даакыга,
Тырмагы чыкпай карышты.
Салпактап жүргөн карганы
Койчулар кармап алышты...
«Жаш баддар ойноп жүрсүн» – деп,
Канатын кыркып салышты.

В. В. Маяковскийден

Сол марш
(Матросторго)

Маршка машык болгула!
Көп сөз сүйлөп
Былжыроону койгула.
Акырын чечендер!
Сөз
Сиздики,
Жолдош маузер!
Жашап туруу жетишерлик болду эми
Адам ата, аба, энелик закондо,
Жаңылайлы алдыбызда тарыхты,
Солго!
Солго!
Солго!
Эй, көк кийгендер!
Океандын
Ар жагына сызгыла,
Броненосто
Курч болоттой тургула,
Британдык
Арстандын
Азууларын жулгула!
Коммуна
Такыр жеңилбейт
Солго!
Солго!

Солго!
Анда,
Тоодой кайгы
Күндүн нурун курчаган,
Ачка,
Арык
Миллиондор ыйлаган,
Ошолордун
Өчүн барып алгыла,
Арка болуп
Кубат болуп жалпыга.
Тепсей албайт Российди Антанты,
Солго!
Солго!
Солго!
Кыран куштун
Көзү талып тунабы?
Эскиликте эстүү киши турабы?
Пролетардын
Майышпаган колдорун
Дүйнөнү
Айландырып сындагын!
Эр көкүрөк
Тайманбастан алга бас!
Байрак менен асман көктү чулгады!
Ким басат оңго?
Солго!
Солго!

Щедрый дар Джоомарта

(Послесловие)

Это издание приурочено к 100-летию со дня рождения Джоомарта Боконбаева и выходит в свет благодаря содействию Международного фонда гуманитарного сотрудничества стран-участников СНГ.

Дж. Боконбаев родился 16 мая 1910 года в с. Мазар-Сай Токтогульского района (ранее Кетмен Тюбе), а погиб в автомобильной катастрофе первого июля 1944 года во время выбора места для натурных съёмок по его сценарию первого художественного кыргызского кинофильма «Семетей – сын Манаса». Ему тогда было 34 года. Такая судьба...

Имя Джоомарт означает «щедрейший». И действительно природа сполна одарила его разносторонним и многогранным талантом, внешней и духовной красотой. В каком бы жанре он ни трудился – всюду оставил яркий след истинного художника слова. Тонкий романтический поэт, основоположник драматургии, детской поэзии, переводчик классиков мировой поэзии, талантливый журналист и общественный деятель – таков Джоомарт Боконбаев.

В 1939 году первая декада кыргызского искусства в Москве начиналась и заканчивалась ораториями, созданными на его стихи. Среди песен, исполнявшихся на декаде, многие были написаны на его тексты. Автором двух из трех пьес, показанных в Большом театре, был Джоомарт Боконбаев.

Пять лет своей недолгой жизни он отдал сбору и записи произведений великого кыргызского акына и мелодиста Токтогула Сатылганова, имя которого ныне носят стратегический район страны и крупнейшее в Центральной Азии Токтогульское водохранилище. С присущей Джоомарту щедростью души, энергией, путешествуя по горным селениям, он собирал изустные произведения Токтогула, боролся за возрождение его имени. Звезда Токтогула вновь ярко засверкала на небосклоне многовековой акынской поэзии – и это общепризнанная и безусловная заслуга Джоомарта Боконбаева.

Расцвет его таланта пришёлся на годы Великой Отечественной войны. С его стихотворениями, переложенными в песни, кыргызстанцы уходили на фронт, читали их и вдохновлялись ими в окопах. В эти годы им написано около двух десятков стихотворений, посвященных мужеству советских солдат, и большая поэма «Смерть и честь».

Джоомарт был властителем дум трех поколений. Они воспитывались на его произведениях.

ях. Джоомарт был и остаётся для нас образцом поэта, гражданина, человека.

Благодарный народ помнит своего поэта. Именем Джоомарта Боконбаева назван крупный районный центр на южном берегу Иссык-Куля, одна из центральных улиц в столице республики – г. Бишкеке, ему установлены памятники в г. Бишкеке и других населенных пунктах, более двадцати школ во всех районах республики носят его имя. Его творческое наследие как щедрый дар вошло в сокровищницу кыргызской культуры.

Впервые избранные произведения поэта издаются в таком формате – параллельно на кыргызском и русском языках – в переводе известного филолога М.А. Рудова. И с новой силой слово Джоомарта на кыргызском и русском языках зазвучит в наше время и найдёт свой путь к сердцу современных читателей.

Содержание

<i>Ишемкулов Т. Мезгилдин жоомарттык белеги</i>	5
---	---

Ырлар / Стихотворения

Менин ырым	12
Моя песня	13
Калемге	14
Моему перу	15
Толкундар арасында	16
Среди волн	17
Жүрөк	18
Сердце	19
Өмүр	20
Жизнь	21
Энемдин мүрзөсү	22
Мамина могила	23
Алдымда буудан ат болсо	24
Был бы конь у меня огневой	25
Карыянын сөзү	26
Сказ старика	27
Шаңшыгын, бүркүт	28
Весенний клёкот орла	29
Жүрөгүм менин добулбас	30
Сердце моё – барабан	31
Менин каным	32
Моя кровь	33
Эмгек	34
Труд	35

Жаштык кез.....	36
Пора юности	37
Туулган жерди көргөндө.....	38
Вижу край родимый	39
Бир кайың	40
Берёзка.....	41
Жазгы тоо.....	42
Весенние горы	43
Кышкы тоо.....	44
Зимние горы.....	45
Жайдын бир күнү	46
Летний день	47
Жайдын кечи.....	48
Летний вечер.....	49
Кечки жел.....	50
Вечерний ветерок	51
Жазгы суу.....	52
Весенние воды	53
Аккан суу (Эл ырчысы Жеңижокту туурап).....	54
Текущая вода (Подражая народному певцу Женижоку)	55
Кулаалы (Тамсил).....	58
Коршун (Басня).....	59
(...га)	60
К***	61
Айлуу түндө көл бою.....	62
Лунной ночью возле озера.....	63
Жеткен тилек	64
Мечта	65
Таң кызы	66
Девница-зарница	67

Т...	68
Т...	69
Булбул менен гүл.....	70
Соловей и Роза.....	71
Булбул.....	72
Соловей.....	73
Бүркүттүн канаты.....	76
Орлиное перо.....	77
Ала-Тоонун аскасынан ашалык.....	78
На простор из теснин Ала-Тоо.....	79
Курбум.....	80
Мой друг.....	81
Абайга.....	82
Абаю.....	83
Жер кепе.....	84
Землянка.....	85
Текес.....	86
Текес.....	87
Кош, Ала-Тоо, уулуң кетти майданга.....	88
Прощай, Ала-Тоо, твой сын уходит на фронт.....	89
Биздин дос.....	98
Наш друг.....	99
Белоруссия багында.....	102
В белорусской роще.....	103
«Сагызган сактыгынан өлбөй, суктугунан өлөт» (Тамсил)...	106
Сорока.....	107
Түлкү менен бөдөнө.....	108
Перепел и Лиса.....	109
Мышык менен май.....	116
Кошка и масло.....	117

Чептен эрдин күчү бек.....	118
Сильнее крепостной стены.....	119
Эзилгем	128
Жер алган кедейлерге	129
Коштошордо	130
Кырманда	131
Билим	132
Өткөндү кайра эскербе	133
Гүл турмуш.....	135
Майдан ыры.....	136
Эрик кызы.....	137

Поэмалар / Поэмы

Өнүмдө көргөн түш	141
Сон наяву.....	156
Кыздын канаты	163

Котормолору / Переводы

<i>Гётеден</i>	174
----------------------	-----

Лермонтовдон

Туткун.....	174
Аска.....	176
Жел кайык	176
Периште	177

Абайдан

Сөз падышасы.....	178
Мен жазбаймын ырымды эрмек үчүн	178

Шота Руставелиден

Тариелдин сүйгөнүнө жазган биринчи каты	179
---	-----

Н. А. Некрасовдон

Жамгыр алдында180

Крыловдон

Карга181

В. В. Маяковскийден

Сол марш (Матросторго)182

Щедрый дар Джоомарта (Послесловие)184

Жоомарт Бөкөнбаев
МЕНИН ЫРЫМ
Тандалмалар

Джоомарт Боконбаев
МОЯ ПЕСНЯ
Избранное

Дизайн и компьютерная верстка *Т. Кузьминой*

Подписано в печать 25.05.2010 г.
Формат 70х90^{1/32}. Печать офсетная
Объем 12 п.л. + 1 п.л. Тираж 500 экз.

Отпечатано в